

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Diplomová práce
***Dekretální normotvorba prezidenta republiky v
období 2. světové války***

Zpracoval: Martin Kobza

Konzultant diplomové práce: JUDr. Petr Beránek, Ph.D.

Plzeň: 2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin KOBZA**
Osobní číslo: **R07135**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Dekretální normotvorba prezidenta republiky v období 2. světové války**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Legislativní proces před a po Mnichovu
3. Historicko-právní důvody vzniku dekretů prezidenta republiky
4. Způsob přijímání dekretů a ústavních dekretů prezidenta republiky
5. Nejdůležitější dekrety prezidenta republiky
6. Vztah dekretů prezidenta republiky a PNS
7. Dekrety a jejich důsledky po 2. sv. válce (otázka Slovenska, dekrety a EU)

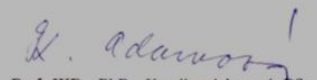
Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: **min. 50 stran**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Petr Beránek, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **10. prosince 2010**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

Prof. JUDr. Kvetoslav Ruzicka, CSc.
děkan

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 10. listopadu 2011

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, 20. března 2012

Martin Kobza

*Děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Petrovi Beránkovi, Ph.D.
za cenné rady, náměty, připomínky a za celkové vedení práce.*

Obsah:

1 Předmluva.....	2
2 Politická situace před druhou světovou válkou	4
2.1 Rakousko jako první oběť nacistické moci	4
2.2 Plán na rozbití Československa	5
2.3 Mnichovská dohoda.....	6
2.3.1 Platnost Mnichovské dohody	8
2.3.2 Postoj jednotlivých států k Mnichovské dohodě.....	10
3 Prozatímní státní zřízení ČSR.	11
3.1 Finanční zajištění prozatímního státního zřízení	12
3.2 Prezident.....	14
3.3 Exilová vláda	16
3.3.1 Definitivní uznání.....	16
3.4 Státní rada	17
3.5 Právní rada.....	18
4 Legislativní proces před Mnichovem a dekretální normotvorba.....	20
4.1 Legislativní proces před Mnichovem	20
4.2 Právní zakotvení dekretální normotvorby	22
4.3 Způsob přijímání dekretů	24
4.3.1 Komise účastníci se legislativního procesu.....	26
4.3.2 Studijní ústav ministerstva zahraničních věcí	31
4.3.3 Mezispojenecké komise	32
4.4 Publikace	33
4.5 Ratihabice.....	35
4.6 Nejdůležitější dekrety vydané ke konci války	39
4.6.1 Dekret o obnovení právního pořádku	39
4.6.2 Další dekrety vydané ke konci války	41
4.6.3 Retribuční dekret	42
4.7 Dekrety vydané na osvobozeném území	43
4.7.1 Důsledky transferu	46
4.8 Vymezení pojmu Benešovy dekrety v současnosti	48
5 Benešovy dekrety a Slovensko	51
5.1 Diskuse o vztahu SNR a londýnské exilové normotvorby.....	56
6 Dekrety a Prozatímní národní shromáždění	59
6.1 Vliv politických stran na vznik Prozatímního národního shromáždění.....	61
7 Benešovy dekrety a EU	64
7.1 Froweinův posudek	64
8 Závěr.....	67
9 Resumé	70
10.1 Internetové zdroje:	73

1 Předmluva

Ve své diplomové práci s názvem „Dekretální normotvorba prezidenta republiky v průběhu druhé světové války“ se snažím analyzovat historicko právní pozadí dekretální normotvorby prezidenta republiky Edvarda Beneše.

Toto téma jsem si vybral proto, že se dlouhodobě zajímám o problematiku 2. světové války a téma této diplomové práce mi umožňuje získat plastičtější a realističtější pohled na toto dějinné období, neboť 2. světová válka se vedla nejen na poli válečném, ale i na poli diplomatickém.

Dekretální normotvorba byla důsledkem nejstrašlivější války 20. století, jež si vyžádala na 50 miliónů lidských obětí a obrovské materiální ztráty. Přímoou příčinou vydávání dekretů se stala agresivní politika sousedního Německa, která vedla k zabrání československého území nepřátelskými vojsky. Dekretální normotvorbu lze chápat jako kontunuitu československé republiky neuznávající Mnichovskou dohodu a vše co z ní vyplývalo. Benešovy dekrety a jejich důsledky zasahují až do současné doby, například v podobě restitučních nároků vznesených občany, kterým byl zabrán majetek jako důsledek poválečné situace.

V první části mé diplomové práce je řešena otázka historických příčin vzniku dekretální normotvorby prezidenta republiky a rozebírán klíčový dokument, jímž je Mnichovská dohoda, proti které prezident E. Beneš po celou dobu exilu usilovně bojoval.

Další část mé práce je rozbohem jednotlivých orgánů účastnících se legislativního procesu v exilu a vyjasnění faktu, že dekrety nebyly vydávány jen z vůle jedné osoby. V této části se rovněž zabývám finančním zázemím exilové politické reprezentace.

Následující část analyzuje legislativní proces před Mnichovem a určení způsobu přijímání dekretů v rámci exilové reprezentace. Následuje výčet nejpodstatnějších dekretů vydaných na konci války a na osvobozeném území, které převážně řešily poválečné uspořádání a odsun neloajálního obyvatelstva německé a maďarské národnosti z Československé republiky.

Část práce o poválečných důsledcích dekretální normotvorby je charakterizována snahou o zneplatnění Benešových dekretů. Tato snaha se projevila při procesu přistupování České republiky k Evropské unii. Pro soulad Benešových dekretů s právním řádem Evropské unie byl na podnět poslanců Evropského parlamentu vypracován odborný posudek, v němž předseda této komise Joachen Frowein došel spolu se svými kolegy k závěru, že právní řád

České republiky a tedy i Benešovy dekrety jsou v souladu s právem Evropské unie.

Pro svou diplomovou práci používám odbornou literaturu v českém, anglickém a slovenském jazyce. Z české odborné literatury je nejkomplexnější úprava v publikaci „Mýty a realita tzv. Benešových dekretů“ od doc. Jana Kuklíka. Další velmi významné knihy z českého prostředí jsou „Paměti“ od Edvarda Beneše a „Šest let exilu a druhé světové války“, a to hlavně z důvodu, že byly napsány přímým účastníkem legislativního procesu Edvardem Benešem. Z cizojazyčných zdrojů využívám publikaci „Legislation in exile: Czechoslovakia“ od Egona Schwelba, jenž se rovněž účastnil procesu přijímání dekretů. Publikace „Europe in exile: European exile communities in Britain 1940-1945“ od Martina Conwaye a José Gotovitche je velmi cenná při komparaci československého studijního ústavu a belgického CEPAGu.

2 Politická situace před druhou světovou válkou

Politická situace před druhou světovou válkou byla v Evropě charakteristická vzrůstajícím nacionalismem, zejména Německo se pokoušelo odstranit systém stanovený Versaillskou mírovou smlouvou. Zahraničně politická orientace Německa dostala jasnější obrysy dne 4. února 1938, kdy ve funkci ministra zahraničních věcí vystřídal Konstantina von Neuratha Joachim von Ribbentrop. Po této události následoval projev Adolfa Hitlera ze dne 20. února 1938, ve kterém vznesl požadavek na začlenění okolo 10 miliónů Němců žijících v zahraničí do Německa (později pouze s jedinou výjimkou¹). „Bylo jasné, že má na mysli 7 milionů Rakušanů, obyvatel „druhého německého státu“, ale také 3 miliony Němců, žijících v československém pohraničí.“²

2.1 Rakousko jako první oběť nacistické moci

První obětí nacistické agresivity se stalo Rakousko. Nové uspořádání bylo právně zakotveno rakouským a německým zákonem o sjednocení. Tento zákon byl schválen referendem, ve kterém se vyjádřilo pro sjednocení více než 95% hlasujících (země byla v této době již obsazena německými vojsky). Německo považovalo Rakousko za „Východní marku“.

„Dne 11. března, kdy v samotném Rakousku chaos dostupoval vrcholu a napětí bylo cítit na každém kroku, Hitler nařídil uzavřít rakousko-německé hranice, mobilizoval vojska bavorského vojenského okruhu (kolem 200000 mužů) a soustředil je na hranicích. To byla zřejmá hrozba silou. Mezitím, co tato vojenská akce probíhala, dostal Seyss-Inquard pokyn z říše, aby Schuschnigga přiměl odvolat plebiscit: za jednu hodinu měla rakouská vláda odpovědět. Po krátké poradě všech rakouských vládních činitelů byla odpověď vstřícná – rakouská vláda odvolala plebiscit, domácí veřejnosti sdělila, že z technických důvodů. Jen co odpověď došla do Berlína, měla ve čtvrt hodině rakouská vláda na stole další požadavky: Kancléř Schuschnigg měl odstoupit, novým kancléřem měl být jmenován Seyss - Inquart, který navrhne novou „přijatelnou“ vládu. Na odpověď dostala tentokrát rakouská vláda dvě hodiny, požadavek byl uzavřen

---

¹V důsledku obavy ze ztráty spojenectví s Benitem Mussolinym, se rozhodl nepřipojit k Německu oblast jižních Tyrol – Alto Addige.

² Ort, Alexandr (2004), Evropa 20. století, Plzeň: ALEŠ ČENĚK, str. 98.

obligátní větou: „Uplyne - li lhůta bezvýsledně, vtrhne německé vojsko do Rakouska.“³

2.2 Plán na rozbití Československa

Dalším státem, na kterém mělo nacistické Německo po připojení Rakouska zájem, se stalo Československo. Již od března 1938 měl Hitler plán na vojenský úder proti Československu. Přičemž: „Od konce první světové války nabádal Němce žijící v mnohonárodnostním československém státě, aby stupňovali své požadavky na autonomii tak, až již nebudou pro československou vládu přijatelné, a vyvolal tak sudetoněmeckou krizi.“⁴

Britové se zabývali sudetoněmeckou krizí ze dvou podstatných důvodů. „Zaprvé, z války, která by začala v Československu, se mohla vyvinout světová válka; za druhé, dokud zůstával problém otevřený, nemohla se německá vláda zabývat širšími problémy obecné evropské dohody, což představovalo skutečný cíl britské politiky.“⁵

Vztahy Čechů a Němců se obešly bez zásadnějších problémů až do vzniku Sudetendeutsche partei v čele vůdcem Konrádem Heinleinem. Klíčovým byl sjezd Sudetendeutsche partei konaný 24. dubna 1938 v Karlových Varech. Tento sjezd následoval poté, co Adolf Hitler provedl úspěšný Anschluss Rakouska a podepsal plán na likvidaci Československa (plán Grűn).

„Situace se nebezpečně vyostřila v květnu 1938, kdy na koncentraci německých vojsk u československých hranic reagovala československá vláda povoláním odborníků a jednoho ročníku záložníků. Vzorně provedená částečná mobilizace odvrátila uvažovaný zásah německé armády, ale především přinesla klid a pořádek do československého pohraničí, kde byla rozmístěna většina obranných zařízení a kde docházelo k akcím namířeným proti státu.“⁶ Hitler osobně byl troufalostí pražské vlády rozčílen a v květnu jeho rozhodnutí týkající se zničení Československa pouze zesílilo. Tušil, že rychlé a náhlé strategické obsazení jedné strany státní hranice by přineslo Německu porážku a jemu ztrátu prestiže. Rozčílen se tedy posadil a přepsal nařízení k operaci Green.⁷ Částečná

³ Veber, Václav a kol. (2002), Dějiny Rakouska, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, str. 530.

⁴ Müller, Helmut a kol. (1995), Dějiny Německa, NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, str. 286.

⁵ Ramsden, John (2002), Oxfordský průvodce britskou politikou 20. století (překlad Aleš Skřivan), Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, str. 530.

⁶ Ort, Alexandr (2004) Evropa 20. století, Plzeň: ALEŠ ČENĚK, str. 100.

⁷ [The Czechoslovak Partial Mobilization in May 1938: A Mystery \(almost\) Solved](#)

mobilizace v květnu 1938 hrála v československo – německých vztazích důležitou roli a její podrobná analýza je klíčová pro porozumění situace na evropské politické scéně v předvečer druhé světové války.⁸

Adolf Hitler vyjádřil před velením Wehrmachtu své rozhodnutí zničit Československo vojensky. Náčelník generálního štábu, generálplukovník Ludwig Beck, se po tomto vystoupení rozhodl odstoupit ze své funkce. Jeho nástupcem v úřadu se stal generál Franz Halder, který spolu s Ludwigem Beckem utvořili skupinu vysokých důstojníků chystajících se provést státní převrat. Tato skupinka kontaktovala velkou Británii, avšak Neville Chamberlain raději dále prosazoval politiku appeasementu⁹ a zastával názor, že lze nacistického vůdce odradit od agresivní politiky vůči ČSR ústupky. Neville Chamberlain se zavázal ke zprostředkování rozhovorů s Hitlerem, který stále hovořil o vojenském řešení situace sudetských Němců v ČSR. Chamberlain využil Mussoliniho podpory k uzavření dohody, která byla podle jeho mínění lepší alternativou, než nechat Hitlera obsadit celé Československo. Mnichovská dohoda byla uzavřena dne 30. září 1938.

2.3 Mnichovská dohoda

Agresivita ze strany Německa byla z vnějšku ukryta pod akty mezinárodního práva (Mnichovská smlouva a pojem protektorát), ale zásadně právu odporovala. Stav po Mnichovské dohodě byl v Československu v rozporu s tehdejší ústavou z roku 1920 a tato dohoda zasáhla kromě roviny ústavněprávní i oblasti hospodářské, politické a sociální.

Proti Mnichovské dohodě se ze strany Maďarska ozvala pouze liberálně demokratická emigrace seskupená u Mihálye Károlyiho. „Několik dní po uzavření mnichovské dohody přednesl Oszkár Jászi na Oberlin College v USA svou přednášku *Danger over Czechoslovakia* a později odmítl i výsledky vídeňské arbitráže. Z Československu nakloněných hlasů možno uvést ještě například článek Eleméra Hantose *Das Schicksal der kleinen Staaten*, uveřejněný v březnu

---

[Igor Lukes](#), *Journal of Contemporary History*, Vol. 31, No. 4 (Oct., 1996), pp. 699-720, Staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/261044>, str. 704.

⁸ [The Czechoslovak Partial Mobilization in May 1938: A Mystery \(almost\) Solved](#)

[Igor Lukes](#), *Journal of Contemporary History*, Vol. 31, No. 4 (Oct., 1996), pp. 699-720, Staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/261044>, str. 705.

⁹ Termín, jímž byla označována zahraniční politika Velké Británie ve 30. letech 20. století, především v době vlády Nevilla Chamberlaina (1937 – 1940); klasickým příkladem je Mnichovská dohoda. K pojmu appeasement viz blíže: Ramsden, John (2002), *Oxfordský průvodce britskou politikou 20. století* (překlad Aleš Skřivan), Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, str. 43.

1939 v curyšském časopise *Neue schweizer Rundschau* ještě před obsazením Čech a Moravy Němci 15. března 1939.¹⁰

V době po uzavření Mnichovské dohody využila HSĽS (Hlinkova slovenská ľudová strana) situace a vznesla návrh týkající se autonomie Slovenska. Tento návrh byl akceptován a 7. října byla jmenována autonomní vláda, do jejíhož čela byl vybrán Josef Tiso. Československo se fakticky stalo federativním státem s názvem Česko – Slovensko. Slovensko se poté oficiálně nazývalo Slovenská krajina. Ústřední orgány se sídlem v Praze měly kompetence v oblasti zahraniční politiky, měny, obrany, rozpočtu a dále na poli dopravy a pošt, ostatní bylo v pravomoci vlády a sněmu Slovenska. V Manifestu slovenského národa se HSĽS přiklonila k řešení sporů v duchu Mnichovské dohody, na což doplatila, když si Maďarsko nárokovalo území jižního Slovenska. Nárok Maďarska se stal předmětem jednání mezi ním a Česko – Slovenskem. „Když jednání mezi Maďarskem a Česko – Slovenskem nevedla k cíli, rozhodl se Hitler ve prospěch Maďarska. Vídeňskou arbitráží z 2. listopadu 1938 bylo jižní Slovensko odtrženo od Česko – Slovenska a připojeno k Maďarsku – jednalo se o aplikaci „mnichovského principu“ na Slovensko. Odtržené území okupované Maďarskem tvořilo pětinu Slovenska s 800000 obyvatel, z nichž bylo asi 250000 Slováků“¹¹

Hitlerovým cílem již při podpisu Mnichovské dohody nebylo jen získání pohraničí Čech a Moravy. Pravým cílem byla likvidace Česko – Slovenska. Slovensko nebylo v počátečních plánech Adolfa Hitlera vůbec zmiňováno a když bylo, tak jako území, které se chystal dát Maďarsku či Polsku za pomoc ve válce proti ČSR. Svou váhavou politikou si Maďarsko zapříčinilo Hitlerovu nelibost.

Připojení území Čech a Moravy k Německu nebylo pro Hitlera jednoduché. Obával se odmítavé reakce Velké Británie a Francie. „V Mnichově se mocnosti zavázaly, že budou garantovat bezpečnost a územní celistvost zbytku Československa. Násilné připojení Čech a Moravy musely volky nevolky považovat za *casus belli*, jinak by se před domácím veřejným míněním nadobro znemožnily.“¹² V případě, že by Slovensko vyhlásilo autonomii by došlo k zániku Česko – Slovenska jako subjektu mezinárodního práva, a tím by garance dané v Mnichovské smlouvě přestaly platit. Díky tomu by mohly být Čechy a Morava

---

¹⁰ Kontler, László (2001), *Dějiny Maďarska*, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, str. 495 – 496.

¹¹ Kováč, Dušan (1998), *Dějiny Slovenska*, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, str. 212.

¹² Kováč, Dušan (1998), *Dějiny Slovenska*, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, str. 213.

obsazeny bez boje. Slovensko se stalo centrem zájmu nacistické Třetí říše. „Předseda Slovenského zemského sněmu zkoncipoval zákon o slovenském státě, jehož první paragraf zněl: „Slovenská země se prohlašuje za samostatný a nezávislý slovenský stát. Sněm Slovenské země se mění v zákonodárný sněm slovenského státu.“ Sněmovna zákon odhlasovala a jmenovala novou vládu v čele s Jozefem Tisem.“¹³ Následovala ústava z 21. července 1939, ve které byl zakotven nový název státu, Slovenská republika. Důležitým momentem byl ústavní zákon č. 185/1939, díky němuž se stalo Slovensko formálně nezávislým státem.

Jakmile vznikl Slovenský Štát oddíly Maďarů obsadily celou Podkarpatskou Rus a východní Slovensko. Toto velmi negativně hodnotila i emigrační vláda v Londýně. Situaci komplikoval fakt, že až teprve po dubnu 1941, po maďarském útoku na Jugoslávii, Velká Británie přerušila diplomatické styky s Maďarskem. Vláda v Londýně čelila útoku exilové maďarské reprezentace v USA (v čele Tibor Eckhardt), která byla vyhraněně protičeská a protijugoslávská. Hlavním cílem útoků se stal Edvard Beneš. Opačný postoj než Eckhardt zaujal Mihályi Károlyi, představitel demokratické maďarské opozice.

2.3.1 Platnost Mnichovské dohody

Mnichovská dohoda je v rozporu s úpravou mezinárodního práva a rovněž je neslučitelná s ústavou a celým právním řádem Československa. Jde o neplatnost absolutní. Jedná se o smlouvu k tíži třetí strany a československé orgány ji přijaly pod tlakem. Byl zároveň porušen dřívější závazek států vylučující hrozbu silou či princip přímého užití síly ve vztazích mezi státy. Pojem „Mnichovský diktát“ byl užit jako prvními profesory A. Hobzou, L. Voštou v rámci procesu s K. H. Frankem. Československé orgány pod nátlakem ze strany nacistického Německa překročily své kompetence dané ústavou z roku 1920, tím, že daly souhlas ke změně hranic státu.

„Při naplňování mnichovského protokolu Německo, které jednalo z pozice síly, si vynutilo odstoupení i některých území nad rámec stanovený v Mnichově, např. oblast Jilemnicka a Chodska, kde nebyla ani těsná nadpoloviční většina

---

¹³ Kováč, Dušan (1998), Dějiny Slovenska, Praha:NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, str. 217.

německého obyvatelstva. Nové hranice ČSR byly vytyčeny v lednu 1939. Závěrečný protokol o jejich stanovení však němečtí zástupci odmítli podepsat.¹⁴

Pod tlakem bylo v roce 1938 odstoupeno část území ČSR i Polsku. Jednalo se o Těšínsko, Frýdecko a Jablunkovsko. Na území Slovenska došlo ve stejném období ke ztrátě Oravy, Spiše, Kysuce a Šariše a to ve prospěch Maďarska. K maďarskému záboru dále patřilo území na rakouském břehu Dunaje a v říjnu byla k těmto územím připojena Petržalka a následující měsíc Děvín u Bratislavy. ČSR tak přišla o průmyslovou základnu o velikosti odpovídající 2/5 celkové průmyslové produkce a téměř třetině zemědělské základny. Tato oblast měla rozlohu více než 41 tis. km² a žilo na ní okolo pěti miliónů obyvatel. Došlo k narušení železniční a dopravní sítě, v důsledku čehož musela okleštěná republika nutně ekonomicky spolupracovat s Třetí říší. Co se politické správy týče, byla ČSR nucena spolehnout se na dobrou vůli nacistického státu.

Českoslovenští představitelé vyžadovali absolutní neplatnost Mnichova, protože jakýkoliv jiný postoj by mohl vést v dnešní době až ke snahám o přezkoumání stávajících hranic České republiky. Argumentem Československa, ze kterého lze dovozovat neplatnost Mnichovské dohody byl ten, že byla přijata pod nátlakem spojeným s hrozbou silou ze strany nacistického Německa. Jednalo se o přípravu útočné války, což bylo později Norimberským tribunálem shledáno jako zločin proti míru, a podporu Sudetendeutsche Freikorpsu – sudetoněmeckého ozbrojeného sdružení.

Dalšími argumenty československé reprezentace proti platnosti Mnichova jsou: Vláda neměla k cesi území oprávnění, cese se v souladu s platnou československou ústavou mohla stát jen na základě ústavního zákona. I v případě platného vzniku Mnichovské dohody by stejně došlo následně k jejímu zániku v okamžiku, kdy byla závažně porušena ze strany Německa. Hlavním porušením Mnichovské dohody bylo Hitlerovo vojenské obsazení zbytku Česko - Slovenska učiněné dne 15. března 1939. Postoj, který hovořil o neplatnosti Mnichova nejpozději od okamžiku jeho porušení nacistickým Německem, zastávala Velká Británie a Československo, ale to ho po válce již nezmiňovalo. Dalším argumentem pro neplatnost bylo to, že Československo nebylo signatářským státem Mnichovské dohody, šlo tedy o dohodu k tíži třetí strany. Argumentem bylo i britské a francouzské porušení paktu společenosti národů podpisem této

---

¹⁴ Malý, Karel a kol. (2003), Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha: LINDE str. 452 – 453.

dohody. Posledním argumentem pro zneplatnění Mnichova bylo to, že Francie, Itálie a Velká Británie ho právně a politicky v různém rozsahu prohlásily za neplatný.¹⁵

2.3.2 Postoj jednotlivých států k Mnichovské dohodě

Velká Británie vycházela z teze, že byla Mnichovská dohoda sice platně uzavřena, ale došlo k jejímu zániku v důsledku jejího porušení Adolfem Hitlerem 15. března 1939, kdy německá vojska obsadila území Československa.

De Gaulle z Národního výboru Francie zastával myšlenku neplatnosti Mnichova od samého počátku. Ze strany Francie nebyly akceptovány žádné změny území z roku 1938 a Francie dále přislíbila podporu obnově Československa v hranicích před Mnichovem. Potvrzením tohoto postoje se stalo společné prohlášení obou exilových vlád z 22. srpna 1944 ze kterého plynulo, že Mnichovská dohoda byla neplatná *nul et non avenu* (od počátku).

Protifašistická italská reprezentace v čele I. Bonominim se postavila proti politice fašistické Itálie vůči ČSR a označila Mnichov za neplatný od počátku. V tomto duchu se vyjádřila i vzhledem ke vztahu ČSR s Maďarskem a stvrdila absolutní neplatnost týkající se tzv. vídeňské arbitráže (2. listopad 1938).

Německo mělo uznat neplatnost Mnichovské dohody od samého počátku v momentu kapitulace a mělo rovněž přistoupit na obnovu Československa v předmnichovských hranicích. „S Německem žádná mírová smlouva uzavřena nebyla a válečná koalice se začala pomalu rozpadat. Uznání československých argumentů ve vztahu k Mnichovu je proto třeba složitě rekonstruovat u jednání norimberského tribunálu, z několika ustanovení Postupimské konference včetně článku o transferu německé menšiny a z mírové smlouvy s Maďarskem z února 1947, která prohlásila za neplatnou vídeňskou arbitráž uskutečněnou jako přímý důsledek Mnichovské dohody.“¹⁶

---

¹⁵ Převzato z: Dejmek, Jindřich; Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Kauza: tzv. Benešovy dekrety - Historické kořeny a souvislosti (Tři české hlasy v diskusi), Praha: HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, str. 31 – 32.

¹⁶ Dejmek, Jindřich; Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Kauza: tzv. Benešovy dekrety - Historické kořeny a souvislosti (Tři české hlasy v diskusi), Praha: HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, str. 35.

3 Prozatímní státní zřízení ČSR.

Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava následovaly protesty ze strany velmocí (Francie, Velká Británie, USA a SSSR), ale již v květnu 1939 Francie spolu s Velkou Británií uznaly *de facto* Slovenskou republiku, *de iure* bylo Slovensko uznáváno například Vatikánem, Španělskem a Polskem.

Českoslovenští politici, kteří zamířili do emigrace, stanovili tezi o tom, že ani po 15. březnu 1939 Československo právně nezaniklo. Politici se rozhodli přednést stížnost, jejímž autorem byl Hans Kelsen, Radě Společnosti národů proti postupu Německa a Maďarska vůči Československu. Podporou stanoviska o právní kontinuitě bylo to, že některá velvyslanectví Československa nebyla předána Německu a existovala i nadále.

Spojené státy Americké nebyly ochotny uznat protektorát a za představitele ČSR v USA považovaly velvyslance Československa ve Washingtonu Vladimíra Hurbana. „Rooseveltova vláda ve Washingtonu zaujala energický postoj a odmítla uznat nadvládu Německé říše nad Československou republikou, a Velká Británie, Francie a Rusko učinily podobně. Učinily tak i jiné státy. Světu bylo jasno, že se Hitlerovi nepodařilo zničit právní existenci Československé republiky.“¹⁷ K uznání Dr. Edvarda Beneše a tím i prozatímní exilové vlády došlo dne 31. 7. 1941 v dopise J. Winanta, amerického velvyslance v Anglii, který byl zaslán československému ministru zahraničních věcí Janu Masarykovi. Ještě 11. července 1942 americké ministerstvo zahraničních věcí uzavřelo Mutual Aid Agreement s pouze prozatímně uznaným státním exilovým zřízením. Označení prozatímní ukazuje na to, že toto uznání není absolutní a neodvolatelné¹⁸. K definitivnímu uznání ze strany USA došlo v říjnu 1942.

Britská vláda uznala dne 21. července 1940¹⁹ prozatímní státní zřízení. Uznání exilové vlády napomohla přítomnost letců a dalších vojáků z československé armády v Anglii. Z uznání byly dovozovány předpoklady právní kontinuity, nulita Mnichova a jeho následků, neplatnost rezignace prezidenta Beneše a vlastně všeho dění po 19. září 1938. Tento mezinárodní akt měl význam z hlediska mezinárodního práva i práva vnitrostátního, tímto došlo ke stabilizaci

---

¹⁷ Hitchcock, B. Edward (1947), *Zasvětil jsem život míru (Životopis Edvarda Beneše)*, Praha: JAROSLAV PODROUZĚK, str. 292 – 293.

¹⁸ Převzato z: *Governments and Authorities in Exile*, F. E. Oppenheimer, *The American Journal of International Law*, Vol. 36, No. 4 (Oct., 1942), p. p. 568-595, str. 571, Staženo dne 18. 4. 2011 z www.jstor.org/stable/2192751.

¹⁹ Celý text dopisu lorda Halifaxe Dr. Edvardu Benešovi o uznání prozatímní vlády viz: Beneš, Edvard (1947), *Paměti (Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství)*, Praha: ORBIS, str. 162.

vnitřních poměrů exilové reprezentace. Uznání se stalo významným krokem mezinárodního práva pro odčinění Mnichova spojeného s německou okupací. Toto uznání bylo ideovým, politickým a právním základem pro obnovu Československa. Je možné říci, že: „S vývojem válečné situace se postavení československého prozatímního státního zřízení dále zlepšovalo, což se projevilo v rozsahu jeho mezinárodního uznání i v růstu počtu jeho orgánů.“²⁰

Základem prozatímního státního zřízení se staly Československé národní výbory. Původními orgány byly prezident, vláda a Státní rada. Přičemž činnost Státní rady byla zahájena projevem proneseným Edvardem Benešem dne 11. prosince 1940, ve kterém řekl: „Zahajuje tímto svým projevem práce Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky, prosím vás nejprve, abychom společně povstáním uctili památku všech těch bez rozdílu, kteří před Mnichovem a v událostech po Mnichově ztratili své životy v boji za práva republiky, památku těch, kteří ji bránili při březnovém vpádu nacistické armády, a památku těch všech mučedníků, kteří od 15. března 1939 až do dneška buď padli pod ranami bestiálního nacistického režimu, nebo úpí dnes v celých desetitisících v žalářích a v koncentračních táborech nacistických.“²¹. Kromě výše zmíněných orgánů se objevují i další, které jsou k nim rovněž občas přiřazovány, a to československé vojenské jednotky v zahraničí spolu se zastupitelskými úřady a polními soudy.

3.1 Finanční zajištění prozatímního státního zřízení

Prozatímní státní zřízení bylo finančně zabezpečeno díky uzavření smlouvy o čerpání úvěru československým prozatímním státním zřízením v celkové hodnotě 7,5 mil liber. Výše úvěru korespondovala s hodnotou československého zlata uloženého v Bank of England. Tato smlouva byla uzavřena mezi britským ministerstvem a československou exilovou reprezentací dne 10. prosince 1940. Podepsána byla Kinglesley Woodem, britským ministrem financí, a za českou stranu smlouvu podepsal E. Outrata. Tato smlouva upravovala finanční zajištění československých branných sil v průběhu druhé světové války. Veškerá československá politická a vojenská činnost v druhé světové válce byla financována z československých prostředků, které zůstaly k dispozici buď z období první republiky, nebo které byly československé exilové

²⁰ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů* (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 28.

²¹ Beneš, Edvard (1946), *Šest let exilu a druhé světové války* (Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938 - 1945), Praha: DRUŽSTEVNÍ PRÁCE, str. 261.

reprezentaci zapůjčeny v průběhu války.²² Československá strana na základě této smlouvy dala k využití zbylou část tzv. československého zlata, jež bylo deponováno v průběhu války u Bank of England, které může Velká Británie využít na pokrytí válečných nákladů. „ A právě československá vláda měla garantovat, že proti britské vládě a Bank of England, nebude třetí strana uplatňovat žádné nároky na zlato. Velká Británie a Československá republika se zároveň dohodly na poválečném sdružení svých zdrojů na obnovu válkou zničeného hospodářství. Jedním z mála problematických míst smlouvy byl závazek předkládat britskému ministerstvu financí konkrétní způsob využití poskytnutých prostředků, a Británie tak získala určitou kontrolu nad fungováním nejen vojenských jednotek, ale i civilních úřadů prozatímního státního zřízení.“²³ I přes tento závazek byla finanční dohoda s Velkou Británií důležitá pro postavení Edvarda Beneš, protože měl k dispozici dostatečné množství financí, s nimiž mohl v určitém rozsahu disponovat. Bez financí nelze provozovat politiku na nejvyšší úrovni, o to více pokud se jednalo o provozování politiky v exilu.

Českoslovenští emigranti museli být závislí z ekonomického hlediska na prozatímním státním zřízení či jiném státě, případně organizaci. Pro emigranty z Československa byl zřízen pouze Czech Refugee Trust Fund, ale jeho finanční možnosti neustále klesaly. Z významných exilových reprezentantů byli finančně zajištěni S. Osuský a M. Hodža. Když padla Francie přišel Osuský o příjmy z tamního československého vyslanectví a v případě Hodži byla prohra Francie rovněž citelnou finanční ztrátou. Hodžovy finanční prostředky uložené na účtech ve Francii musely být převedeny na účet do Anglie. Tento převod byl možný jen s povolením britských úřadů a v době, než byla veškerá administrativa z britské strany hotova došlo k devalvaci francouzského franku, tudíž měl Hodža k dispozici v Anglii daleko méně finančních prostředků. I přes tento fakt nebyl Hodža účasten v prozatímním státním zřízení z finančních důvodů. Hodža a další členové opozice oproti E. Benešovi používali i finanční prostředky z jiných státních exilových reprezentací, například z polské. Prostředky ze zdrojů polské exilové reprezentace a dalších reprezentací nebyly poskytovány na podkladě smluv, ale bylo očekáváno, že dojde ke vstřícnému postoji v průběhu jednotlivých jednání.

---

²² Blíže: Beneš, Edvard (1947), Paměti (Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství), Praha: ORBIS, str. 171.

²³ Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Hodža versus Beneš, Praha: KAROLINUM, str. 115.

3.2 Prezident

Prezidentem byl v rámci exilové vlády Edvard Beneš. Podle Beneše nebyla volba Emila Háchy, který působil původně ve funkci předsedy Nejvyššího správního soudu, prezidentem druhé republiky platná a to z hlediska ústavního práva. „Až do roku 1942 se Beneš mohl odvolávat na trvání sedmiletého funkčního období od prezidentských voleb z prosince roku 1935. 3. prosince 1942 prodloužila s odvoláním na paragraf 58 československé ústavní listiny z roku 1920 a na zákon o volbě prezidenta republiky jeho funkční období exilová vláda, a to až do doby, než bude možné zvolit nového prezidenta“²⁴ Pro setrvání Edvarda Beneše ve funkci prezidenta se jeví klíčové jeho uznání ze strany Spojených států.

Vzorem exilových orgánů se stal polský model. Poprvé se Dr. Edvard Beneš veřejně prezentoval jako prezident Československa dne 24. července 1940 v rozhlasovém projevu směřujícím do okupované vlasti. Edvard Beneš vycházel z teze, že jeho abdikace v říjnu 1938 na funkci prezidenta byla neplatná, neboť k ní došlo v důsledku hrozby silou ze strany nacistického Německa. Edvard Beneš „spojil neplatnost své abdikace s teorií právní kontinuity Československé republiky a s neplatností Mnichovské dohody, když označil „ za neexistující a bezprávné všechno to, k čemu jsme byli od září 1938 nezákonně a neústavně přinuceni“²⁵.

Rozvážný protest vyslovený v proklamaci o německém útoku na Československo měl širokou odezvu. „ Jeho rozvážný protest vyvolal pozitivní jednání z Washingtonu, Londýna, Paříže a jiných hlavních měst, takže Československo zůstalo de jure právním útvarem a udrželo si všechny konsuláty a vyslanectví. Benešův výrok, že demokracie a diktatury nemohou žít vedle sebe, byl přijat jako skutečnost.“²⁶

Prezident Dr. Edvard Beneš po 15. březnu 1939 sepsal právní koncepci vojenské a politické obnovy ČSR v Anglii a ve Francii. V této studii srovnával roky 1918 a 1938 a dospěl k názoru, že 20 let svobody a stav v Protektorátu po 19. září 1938 mu dávají oprávnění na uznání exilové vlády a nárok, aby se

---

²⁴ Malý, Karel a kol. (2005), Dějiny českého a slovenského práva do roku 1945, Praha: LINDE, str. 505.

²⁵ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 29.

²⁶ Hitchcock, B. Edward (1947), Zasvětil jsem život míru (Životopis Edvarda Beneše), Praha: JAROSLAV PODROUZĚK, str. 300 – 301.

Československo se stalo válečným spojencem v boji proti fašismu. Koncepce ta spočívala na těchto hlavních zásadách:

1. Náš stát právně nikdy nepřestal existovat. Žádný Čechoslovák se ani vnitřně, ani mezinárodně nesmí vzdát tohoto principu kontinuity. Vše co se stalo od 19. září 1938, stalo se nelegálně, nekonstitučně a bylo nám nad to hrozbami, terorem a násilím vnuceno. Nikdy to neuznáme.

2. Jak v minulé válce, i nyní si vytvoříme svou národní armádu – i kdyby byla sebemenší – a včleníme ji do celé vojenské akce spojenecké. Armáda bude samostatná, československá a bude jen pokračováním naší armády domácí z doby republiky.

3. Vytvoříme a zasadíme se o uznání československé vlády a včleníme se také politicky a diplomaticky do řady spojeneckých národů vedoucích válku. Vytvoříme si také svůj vládní a státní stroj na spojenecké půdě k řešení všech právních, administrativních a hospodářsko finančních otázek mezi spojenci a námi; obnovíme tak *plně* existenci republiky zatím na cizí půdě nejen právně, nýbrž i ve skutečnosti, mezinárodně politicky, se všemi toho důsledky pro národ doma.

4. Zorganizujeme celou naši politickou emigraci v oficiálním, konstitutivním, poloparlamentním orgánu, který by působil jako kontrolní orgán vlády, organizoval a disciplinoval by naše politické pracovníky i vojáky a dal celému našemu hnutí pořádek, vážnost, soudržnost a především *demokratický ráz a ducha*.²⁷

Dr. E. Beneš prosazoval bezprostřední kontinuitu v těch oblastech, kde byla možná. Toto mělo vliv i na složení exilové vlády. Všechny zákony, nařízení, zvyklosti, administrativa a jiné tradice ČSR byly ihned platné. Klíčové místo měly ústavní zákony a předpisy nižší právní síly, které bylo možné uplatnit v cizině. Kompetence parlamentu převzal prezident, Státní rada a vláda s přihlédnutím k poměrům v exilu. Základní zásadou byla dočasnost každé změny ústavy případně jiného zákona s přihlédnutím k duchu a účelu zákonodárství a Ústavy ČSR. Při jmenování vlády se Dr. Beneš řídil postupy, které byly používány od vzniku ČSR.

---

²⁷ Beneš, Edvard (1947), Paměti (Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství), Praha: ORBIS, str. 156 - 157.

3.3 Exilová vláda

3.3.1 Definitivní uznání

Po prozatímním uznání z 21. července 1940 bylo cílem získat uznání definitivní, což by exilové vládě v Londýně dalo stejný status jaký měla před Mnichovem, tzn. postavení naroveň všem vládám spojeneckých států. Dalším cílem se stalo odvolání Mnichovské dohody. Definitivní uznání bylo důležité i proto, že prozatímní uznání činilo občas potíže v praktickém životě Čechoslováků ve Velké Británii. Pro definitivní uznání bylo nutné právně odstranit důsledky Mnichova. Bylo nutné dosažení uznání těchto faktů: „

a) Vláda Československé republiky se má postavit na stejnou právní základnu jako jiné spojenecké vlády v exilu a republika se má dát totéž mezinárodně právní postavení, které zaujímala před krizí v roce 1938.

b) Vzhledem k dalšímu vývoji politických a vojenských událostí ve světě a vzhledem k vývoji situace doma v Československu období „prozatímnosti“ československé vlády se končí, neboť všechen lid v českých zemích a snad nějakých 80% lidu slovenského se ztotožňovalo bez jakýchkoli výhrad se spojenci proti Německu a s československou vládou v Londýně.

c) Přijímá se právně a politicky logický důsledek, vyplývající z těchto dvou faktů: tzv. neuznaná vláda presidenta Háchy v Praze podle mezinárodního práva neexistuje. V Praze vládne fakticky Hitler a jeho správa a ne nějaká vláda v zajetí. Mimo to ani protektorát, ani česká protektorátní vláda nebyla nikdy právně uznána britskou říší a jinými spojeneckými a neutrálními státy.

d) Stejně mezinárodně právně neexistuje samostatné Slovensko, neboť tzv. slovenská vláda není nikým od spojenců uznána, jsouc v podstatě v rukou Německa; podle mezinárodního práva pro spojence a pro nás tudíž neexistuje ani oddělení slovenské země a Podkarpatské Rusi od zemí českých.²⁸

Uznání presidenta Beneše bylo klíčové i pro ostatní složky prozatímního státního zřízení, neboť od osoby presidenta se odvíjelo uznání všech ostatních orgánů. Na vládě a prezidentovi byla postavena legislativa prozatímního státního zřízení. Toto zřízení vycházelo z ústavních zvyklostí ČSR, které předpokládalo silnou pozici presidenta, což byl významný rys předmnichovské politické praxe.“ Nejprve se to projevilo ve vztahu k exilové vládě. Podle Ústavy z roku 1920, par. 70, odst. 1 totiž prezident republiky jmenoval předsedu vlády a její členy

---

²⁸ Beneš, Edvard (1947), Paměti (Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství), Praha: ORBIS, str. 183 - 184.

(ministry) a zároveň jim podle par. 72 určoval i jejich resorty. Již 21. července 1940, tedy k datu britského uznání, Beneš jmenoval významného katolického politika – dlouholetého předsedu čs. strany lidové Msgre. J. Šrámka ministerským předsedou.²⁹ Msgre. J. Šrámek představoval kontinuitu s obdobím před Mnichovem a s ČSNV³⁰ v Paříži.

Dne 22. července byli Benešem s kontrasignací J. Šrámka jmenováni ostatní ministři spolu se státními tajemníky. Londýnská exilová vláda navazovala na ČSNV hlavně v personálních otázkách a také na jeho mezinárodněprávní uznání. O prozatímním státním zřízení se měl dohodnout ČSNV, ale než k tomu došlo, byla Francie obsazena. Prozatímní státní zřízení byl nucen ustavit Beneš až v Londýně a své rozhodnutí co by předsedy tohoto výboru konzultoval jen s těmi členy, kteří se úspěšně dopravili do Londýna. Beneše zavazovalo původní složení Národního výboru a také jeho memorandum ze dne 21. 6. 1940 adresované britské vládě. Podstatným momentem bylo i to, že se exilová vláda ČSR podřídila Ústavě ČSR.

Definitivní uznání exilové vlády nastalo až britskou nótou³¹ ze dne 18. července 1941. Toto uznání neobsahovalo otázku hranic, která měla být vyřešena až po válce na mírové konferenci. „Podle dekretu č. 2/1940 Úředního věstníku čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné, z 15. října 1940, vláda navrhovala k vydání prezidentu republiky předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, a to ve formě dekretů, které spolupodepisoval předseda vlády, resp. členové vlády pověřeni jejich výkony. Exekutivní činnost vlády byla v exilu zabezpečována nařízením vlády.“³²

3.4 Státní rada

K ustavení Státní rady došlo díky dekretu č. 1/1940 Úř. Věstníku čsl. z 26. října 1940 o ustavení Státní rady. Počet členů byl stanoven na 40, poté se proměnlivě pohyboval mezi 40 až 50 členy. Jmenování prováděl prezident republiky na funkční období 1 rok. Dle § 4 tohoto ústavního dekretu měl prezident pravomoc navrhnout předsedu i tři místopředsedy a schvalovat jednací řád Státní

---

²⁹ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů* (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 33.

³⁰ Československý národní výbor.

³¹ Celý text nóty viz: Beneš, Edvard (1947), *Paměti* (Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství), Praha: ORBIS, str. 186 - 188.

³² Spirít, Michal (2004), *Tzv. Benešovy dekrety* (předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky), Praha: OECONOMICA, str. 174.

rady. Dále se tento dekret zabýval promulgací dekretů na území Československa.³³

Státní rada měla možnost podávat poradní zprávy jen k otázkám a věcem jí předloženým prezidentem nebo vládou. Tento orgán nebyl plnohodnotným parlamentem, neboť šlo o jmenovaný a tudíž nevolený orgán. „Po dvou letech fungování Státní rady a stabilizace mezinárodněprávního postavení exilové vlády se vedly úvahy posílit postavení Státní rady a přiznat jí podíl na tvorbě dekretů stejně, jako jej měla polská Národní rada. Tuto skutečnost zohlednilo vydání ústavního dekretu č. 12/1942 Úř. věst. čsl., kdy si prezident před vydáním dekretů musel vyžádat poradní zprávu Státní rady.“³⁴ Prezident se této své povinnosti zprostil až na základě ústavního dekretu č. 3/1945 Úř. věstníku, který byl vydán v souvislosti s návratem na osvobozené území republiky a zánikem Státní rady³⁵.

Pro Státní radu je velmi důležitý ústavní dekret č. 27/1942 Úředního věstníku čsl., který předchází dva dekry upravoval. Byly rozšířeny pravomoci Státní rady v otázce volby předsednictva a dále zde byla upravena otázka interpelace. Státní rada měla rovněž oprávnění k tomu, aby jí byly předloženy osnovy dekretů prezidenta republiky k posouzení. Díky tomuto ústavnímu dekretu měla Státní rada právo volby předsedy a 5 místopředsedů včetně určení jejich pořadí. V otázkách interpelace měly být zahrnuty jen problémy všeobecné politiky a všech věcí, kterých se týkají poradní zprávy podávané Státní radou. Díky podílu Státní rady při tvorbě prezidentských dekretů byla rozšířena politická odpovědnost týkající se jejich obsahu na větší množství složek exilového zřízení.

3.5 Právní rada

Právní rada je pětičlenná organizace jmenovaná prezidentem republiky. Byla vytvořena proto, aby fungovala jako nestranný poradní právní orgán státního aparátu v zahraničí namísto systému správního soudnictví, jehož vytvoření zde nebylo možné. Její funkcí je podávat právní posudky o tom, zda je dané nařízení či rozhodnutí vlády nebo její určitá pravomoc v souladu s československým právním řádem. Podnět právní radě může dát každý československý občan, jehož

---

³³ Převzato z: *Governments and Authorities in Exile*, F. E. Oppenheimer, *The American Journal of International Law*, Vol. 36, No. 4 (Oct., 1942), pp. 568-595, str. 581, Staženo dne 18. 4. 2011 z www.jstor.org/stable/2192751.

³⁴ Spirit, Michal (2004), *Tzv. Benešovy dekry (předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky)*, Praha: OECONOMICA, str. 176.

³⁵ Převzato z: *Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém (2010), České právní dějiny – 2. upravené vydání, Plzeň: ALEŠ ČENĚK, str. 376.*

práva by byla daným nařízením nebo rozhodnutím dotčena. Dále je ještě možné právní radu vyzvat k tomu, aby vypracovala odborné posouzení otázky týkající se budoucí legislativy.³⁶

Tento orgán byl vytvořen díky usnesení vlády a rozhodnutí Edvarda Beneše učiněném 4. února 1942. Měla funkci poradní a rovněž quasi soudní, její úloha spočívala v podávání posudků v právní oblasti v době příprav osnov normativních právních aktů a dále v zabývání se stížnostmi státních příslušníků Československa proti rozhodnutím pocházejícím od státního exilového zřízení. „Za její členy jmenoval prezident republiky A. Procházku, P. Drtinu, V. Clementise, A. Druckera a E. Schwelba. Později přibyl ještě šestý člen F. Havlíček.“³⁷ Právní rada byla významná pro přípravu dekretů a rovněž pro připravované zákonodárství po skončení druhé světové války.

Je možné říci že: „dekrety prezidenta republiky vydávané v londýnském exilu nebyly rozhodně aktem jediné osoby a E. Beneš se pro jejich vydávání snažil získat rozsáhlou politickou podporu i odpovědnost mezinárodně uznané vlády, Státní rady a v jistém smyslu i Právní rady.“³⁸

---

³⁶ Převzato z: [Legislation in Exile: Czechoslovakia](#); Egon Schwelb *Journal of Comparative Legislation and International Law*, Third Series, Vol. 24, No. 2 (1942), pp. 120 – 124, str. 124, Staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/754982>.

³⁷ Malý, Karel a kol. (2005), *Dějiny českého a slovenského práva do roku 1945*, Praha:LINDE, str. 508 - 509.

³⁸ Dejmek, Jindřich; Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), *Kauza: tzv. Benešovy dekrety - Historické kořeny a souvislosti (Tři české hlasy v diskusi)*, Praha: HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, str. 42.

4 Legislativní proces před Mnichovem a dekretální normotvorba

4.1 Legislativní proces před Mnichovem

Ústava ČSR byla přijata na zasedání Národního shromáždění ČSR dne 27. února 1920. Ústava byla publikována ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého jako zákon uvozující ústavní listinu Československé republiky dne 29. února téhož roku.

Němci nebyli v parlamentu Československé republiky zastoupeni, protože se stavěli odmítavě ke spolupráci s československými orgány. Československá republika přijala svou ústavu parlamentem, který stále ještě nebyl volen tj. před všeobecnými volbami, čímž byli Němci v Československu postaveni před hotovou věc „fait accompli“ to znamená, že byli vyřazeni z možnosti podílet se na přijímání ústavy.

Proces přijímání ústavy provázelo velmi dlouhé hlasování 150x a jednomyslně dopadlo hlasování ve 105 případech. Vzorem pro československou ústavu byly ústavy Francie, Anglie, Německa, Rakouska, Švýcarska a dalších států. Ústava byla přijata jako kompromis dosažený politickými stranami.

Jako prvek rovnováhy mezi ústavními silami byl zřízen ústavou Senát představující prvek uplatňovaný hlavně v USA. „Také ustanovení ústavy o tom, že poslanci od nikoho nesmějí přijímat příkazy, nese na sobě stopy západní ideologie a politické estetiky s dob klasické demokracie. V ČSR potom v praxi demokracie mnohem méně klasická nesčetněkrát rozhodla, že poslanec je povinen přijímat příkazy své strany. Autoři ústavy bohužel nepředpokládali, jaký velký význam nabudou v ČSR politické strany, a tak v ústavě jsou ignorovány. Jenže politické strany se ve svém vývoji a uplatnění nedaly zarazit, vyrostly vedle ní, a kdykoliv došlo ke střetu mezi nimi a ústavou, měly navrch.“³⁹

Tato ústava se členila na 6 kapitol v čele s uvozovacím zákonem složeným z 10 článků a preambule, která hovořila o provádění ústavy a ostatních zákonů na základě zásady sebeurčení a v duchu našich dějin. Uvozovací zákon byl tvořen 10 články. V prvním byla řešena neplatnost zákonů, jež odporovaly ústavě, a dále bylo v tomto článku řešeno, že jen ústavním zákonem může dojít ke změně ústavy. V dalších dvou člancích byl řešen soulad zákonů s ústavou, na který měl právo dohlížet Ústavní soud. V dalších člancích byla upravena přechodná činnost

---

³⁹ Spirit, Michal (2004), Tzv. Benešovy dekrety (předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky), Praha: OECONOMICA, str. 48 – 49.

stávajícího Národního shromáždění. V devátém článku bylo zakotveno, že 6. březnem 1920, který je dnem účinnosti této ústavy, přestávají platit ústavní zákony pocházející z období Rakouska – Uherska, jež byly přejety recepční normou. Zrušeny měly být rovněž ustanovení v rozporu s ústavou a odporující republikánské formě vlády. Nejdůležitější je hlava druhá řešící moc zákonodárnou. Tato hlava upravovala působnost a skladbu Národního shromáždění složeného ze dvou komor. První komora byla Poslanecká sněmovna složená z 300 poslanců volených na 6 let. Senát byl druhou komorou a byl tvořen 150 zástupci volených na dobu 8 let. Do Národního shromáždění se volilo dle volebního řádu přímým rovným tajným hlasovacím právem zajištěným i pro menšiny. V hlavě druhé ústavy byly ještě zakotveny interpelace směřující k členům vlády a úkoly svěřené do rukou parlamentu v případě, že nefungovaly sněmovny. Prezident a vláda, jakožto složky moci výkonné byly obsaženy v hlavě třetí a soudcovská moc pak v hlavě čtvrté.

Řádné schůze obou sněmoven se uskutečňovaly dvakrát za rok, a to v březnu a v říjnu, byly svolávány a ukončovány prezidentem republiky. Existovala úprava mimořádného zasedání. Pro usnášení schopnost obou sněmoven byla nutná 3/5 většina, která je nazývána kvalifikovanou a byla tvořena ze všech členů Poslanecké sněmovny a Senátu. Kvalifikované většiny muselo být dosaženo v případě změny ústavní listiny a v případě vypovězení války. Schůze obou sněmoven se mohla účastnit veřejnost. Jednací řády Poslanecké sněmovny a Senátu rozváděly, jak mají sněmovny pracovat, což bylo v ústavě určeno jen v obecných bodech.

„Zákonodárný proces ve dvoukomorovém parlamentu předpokládal, že návrhy zákonů bude předkládat vláda nebo některá ze sněmoven. Osnovy zákonů, které jako první projednala Poslanecká sněmovna, byl povinen senát projednat, mimo výjimky rozpočtového a branného zákona, do šesti neděl. Návrhy zákonů přijaté nejdříve senátem byla dolní sněmovna povinna projednat do tří měsíců.“⁴⁰

Nedošlo – li ke schválení osnovy přijaté poslaneckou sněmovnou ze strany Senátu, pak mohla Poslanecká sněmovna kvalifikovanou většinou potvrdit svůj původní názor a prohlásit tímto usnesením osnovu za zákon. Pokud došlo k projednání a následném schválení osnovy zákona na půdě Senátu, pak nastala možnost, že Senát mohl trvat na svém původním návrhu a opětovně mohlo dojít

---

⁴⁰ Malý, Karel a kol. (2003), Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha: LINDE str. 347.

k jeho předložení dolní sněmovně. V případě, že dolní sněmovna kvalifikovanou většinou návrh zamítla, nemohl se stát zákonem a nejméně jeden rok nemohl být opětovně podán. Poslanecká sněmovna byla politicky vlivnější než Senát. I v případě negativního stanoviska parlamentu existovala možnost, že zákon byl přijat ve formě referenda. V případě jednomyslného usnesení členů vlády, pokud se nejednalo o ústavní zákon, bylo možné ho postoupit k rozhodnutí lidu – voličům s oprávněním volit do poslanecké sněmovny. Měla být přijata úprava pro konání referenda, ale tato úprava nebyla přijata a ani samotné referendum nebylo nikdy uskutečněno.

Prezident republiky měl možnost do jednoho měsíce od přijetí zákona Národním shromážděním uvést připomínky, a tím vrátit zákon k novému projednání Národním shromážděním. Po připomínkách prezidenta buď byla kvalifikovanou většinou v obou sněmovnách přijata, pak byl jen pozdržen proces vyhlášení tohoto zákona. Nebylo – li dosaženo kvalifikované většiny, pak zákon nebyl vyhlášen. Vyhlášení zákona se muselo stát nejpozději ve lhůtě určené osmi všedními dny následujícími po předání zákona vládě. Zákon byl podepisován předsedou vlády, příslušným ministrem a prezidentem.

4.2 Právní zakotvení dekretální normotvorby

„Pro posouzení vydávání prezidentských dekretů v londýnském exilu je nutno na počátku připomenout, že stav, do kterého se Československá republika po Mnichovu a po 15. březnu 1939 dostala, neměl v dějinách mezinárodních vztahů 20. století příliš mnoho obdobných příkladů.“⁴¹

Obdobnou právní úpravu pro vydávání právních norem v podmínkách exilu i způsob vytvoření státní exilové reprezentace ovlivněný okupací Třetí říší uskutečnilo i několik dalších států. Jednalo se o Polsko a další státy řešící analogickou ústavně právní situaci, jako například Belgie, Lucembursko a dále Norsko, Jugoslávii a Francii, kde fungoval Národní výbor vedený de Gaullem, ze kterého se později stala prozatímní vláda.

Podoba exilové normotvorby byla určena v září 1940. Objevila se snaha o ustanovení parlamentu, ale: „Řešení exilové vlády bylo jednoznačné: zákonodárnou moc v exilu svěřila prezidentu republiky v součinnosti s vládou. Vycházela přitom nepochybně již z dosavadních zkušeností ostatních exilových reprezentací. Další inspirací se stal ústavní zákon č. 330/1938 Sb., o zmocněních

---

⁴¹ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů* (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 19.

ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Československé a o mimořádné moci nařizovací z 15. prosince 1938, tedy z období tzv. Druhé republiky.⁴² Zákon č. 330/1938 Sb. byl ovšem přijat až po Mnichovu a nebylo tedy možné z politického ani právního hlediska se na něj přímo odvolat. Tento zákon je symbolem omezování parlamentarismu, ale přesto byl použit jako vzor pro zakotvení dekretální normotvorby. Prezident měl pravomoc vydávat ústavní dekrety a dekrety navrhované vládou, přičemž byla nutná kontrasignace ze strany předsedy vlády a členů vlády odpovědných za jejich následné provedení.

Další oporou pro vydávání dekretů byl i zákon na obranu státu z roku 1936, který byl použitelný v době nouze, konkrétně se jednalo o jeho §138, který upravoval jednání v mimořádných situacích, kdy vláda ve spolupráci s prezidentem byla oprávněna vydávat nařízení, jež za normálních podmínek byla v pravomoci vlády.⁴³ Dále byl použitelný i: „Paragraf 1 zákona č. 95/1933 Sb. z. a n. o mimořádné moci nařizovací.“⁴⁴

„Toto řešení pro účely prozatímního státního zřízení zakotvil ústavní dekret prezidenta republiky z 15. října 1940 č. 2. Úředního věstníku čsl. O prozatímním výkonu moci zákonodárné. Označení „ústavní“ znamenalo, že v dekretu byla upravena otázka, která měnila nebo doplňovala ustanovení ústavy a musela by jinak, za normálních okolností, být řešena ústavním zákonem ve smyslu par. 33 ústavní listiny z roku 1920.“⁴⁵

Kromě ústavních dekretů byly vydávány rovněž dekrety obyčejné, které se ale vnější formou od ústavních nelišily. Paralela mezi ústavními dekrety a obyčejnými dekrety je jako mezi ústavními zákony a obyčejnými zákony. První dva dekrety byly schváleny vládou a podepsány prezidentem, aniž by nesly označení ústavní a také takto nebyly označeny při publikaci v jubilejním čísle časopisu *Čechoslovák*⁴⁶, ale až při oficiální publikaci v Úředním věstníku. Při přípravě publikace přišel profesor A. Procházka, s návrhem předsedovi vlády J. Šrámkovi na rozlišování dekretů prezidenta republiky a ústavních dekretů prezidenta republiky. Hlediskem byla závažnost upravované materie, kdy

---

⁴² Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945)*, Praha: LINDE, str. 67.

⁴³ Převzato z: [Legislation in Exile: Czechoslovakia](#); [Egon Schwelb](#) *Journal of Comparative Legislation and International Law*, Third Series, Vol. 24, No. 2 (1942), pp. 120 - 124, p. 120.

⁴⁴ Kuklík, Jan (1998), *Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945 (Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci)*, Praha: KAROLINUM, str. 58.

⁴⁵ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945)*, Praha: LINDE, str. 68.

⁴⁶ Exilový týdeník

dekretům prezidenta republiky byly vyhrazeny méně závažné otázky. Tento návrh se dostal na pořad jednání vlády dne 22. listopadu 1940 a ta tento návrh odsouhlasila.

V Londýně bylo vydáno více než 30 dekretů (ústavních a prezidenta republiky), které se většinou dotýkaly ustavení státního exilového zřízení, včetně státních rozpočtů a fungování vojenských jednotek Československa.

4.3 Způsob přijímání dekretů

Způsob přijímání dekretů nebyl po celou dobu 2. světové války stejný. Byl dáván stále větší důraz na právní i politickou odpovědnost, vztahující se k jejich přípravě a přijímání. Ke zkvalitnění došlo i v případě přípravných prací na dekretech a jejich posudků. Exilová vláda měla velmi důležitou roli při přípravě dekretů prezidenta republiky. Přípravné práce vykonávala a jejich výsledky předkládala konkrétní příslušná ministerstva. Ministerstva zajišťovala vlastní přípravné aktivity a rovněž předkládala ke schválení konkrétní text. Nejdůležitějšími byla ministerstva vnitra, zahraničních věcí, obrany a dále i spravedlnosti. V ekonomické problematice se jednalo o ministerstva průmyslu a obchodu a hospodářské obnovy a ministerstvo financí. Pro proces přijímání dekretů byla podstatná i Kancelář prezidenta republiky spojená se jmény kancléře Smutného, politického referenta P. Drtiny a osobního tajemníka Edvarda Beneše E. Táborského. Některé návrhy vznikaly rovněž v rámci expertních komisí s meziministerskou působností.

Před tím, než vláda dekret schválila, tak jej nechala projít v tzv. připomínkovém řízení, které bylo koordinováno Předsednictvem ministerské rady. Do konce roku 1940 fungovalo jakési provizorium a teprve poté byl vypracován systém uplatňovaný při projednávání osnov dekretů a plánovaných norem, a dále způsob, jímž bylo určeno, jak se návrhy dekretů budou předkládat vládě ke schválení. Směrnice byla rozeslána Předsednictvem ministerské rady dne 28. května roku 1941 a byla doručena všem subjektům, kteří se účastnily na přijímání dekretů. V této směrnici bylo zakotveno, že ministerstvo, jež vytvořilo návrh dekretu, bylo povinno jej poslat všem ostatním klíčovým úřadům tvořícím prozatímní státní zřízení, šlo o Předsednictvo ministerské rady, Kancelář prezidenta republiky a úřad státního tajemníka a taktéž i další ministerstva. Pro případné připomínky byla dána v závislosti na naléhavosti a šíři studia podkladů přiměřená lhůta, ale ne kratší než 14 dní. Případné připomínky se zasílaly navrhovateli a Předsednictvu ministerské rady a dalším ministerstvům, a to z toho

důvodu, aby měli členové vlády možnost připravit se na diskusi na půdě vlády. Konečný text osnovy dekretu, určený pro předložení vládě, měl být zaslán Předsednictvu ministerské rady, a to s dostatečnou časovou rezervou z důvodu včasnosti a náležitého rozeslání členům vlády. Po schválení příslušné osnovy vládou došlo k připojení čistopisu k zápisu pořizovaném při zasedání vlády a dále byl zaslán předsedou vlády k podepsání Edvardu Benešovi. Veliká většina návrhů dekretů prezidenta republiky, jež byla schválena vládou, byla podepsána již v Londýně.

Od února 1944 byl patrný větší zájem prezidenta Beneše na přípravě dekretů a v tomto období docházelo pravidelně ke schůzkám s ministry, především kvůli předchozímu projednání politicky citlivých předloh spojených s očekávaným koncem války a přípravou návratu do osvobozené vlasti. Několikrát došlo k pověření osobního prezidentova tajemníka, E. Táborského, k tomu, aby měl podíl na dané konkrétní osnově dekretu prezidenta republiky ve spolupráci s vládou. „Proces přijímání ústavních dekretů se od „běžných dekretů“ žádným způsobem neodlišoval, nebyla požadována ani zvláštní procedura přijetí či projednání (např. kvalifikovaná většina hlasů), a to ani ve vládě, ani ve Státní radě.“⁴⁷

Na podkladě ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1942, jež přinesl změnu prvních dvou ústavních dekretů prezidenta republiky upravujících Státní radu, byla významně začleněna Státní rada do procesu přijímání dekretů prezidenta republiky. Toto bylo uvedeno i v uvozovacím textu nejvýznamnějších dekretů a dekretů ústavních v období roků 1944 a 1945. V textu bylo napsáno, že byl přijat k návrhu vlády a po slyšení Státní rady, přičemž první dekret na kterém se toto objevilo byl ústavní dekret prezidenta republiky č. 10 úředního věstníku čsl. datovanému k 3. srpnu 1944 a upravujícím dočasnou správu osvobozeného území. Ale: „Mocenské změny uskutečněné na osvobozeném území neumožnily předpokládané uplatnění ústavního dekretu prezidenta republiky č. 10 z 3. srpna 1944 o dočasné správě osvobozeného území Republiky československé, a to ani na území Podkarpatské Rusi, ani na Slovensku.“⁴⁸

---

⁴⁷ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945)*, Praha: LINDE, str. 77.

⁴⁸ Jech, Karel; Kaplan, Karel (2002), *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945*, Brno: DOPLNĚK A ÚSTAV PRO SOUDOBÉ DĚJINY, str. 25.

Podle této nové úpravy byla poprvé projednávána osnova dekretu prezidenta republiky upravující ukončení studia československých lékařů na Oxfordu. V praxi došlo ke shodnému postupu při procesu projednávání dekretu o státním rozpočtu pro rok 1942. Při projednávání předlohy tohoto dekretu vyšla najevo potřeba upravit procesní stránku spolupráce Státní rady a vlády. Osnova dekretu byla Státní radě předložena vládou dne 17. listopadu 1942 a byla vyžadována poradní zpráva ve lhůtě 7 dní. Z důvodu naléhavosti věci bezprostředně po skončení plenární schůze Státní rady 23. listopadu 1942 následovala schůze jejího politického výboru, jež dostal osnovu dekretu k projednání. Referentem politického výboru se stal profesor V. Klecanda. Politický výbor řešil drobné připomínky týkající se obsahu přijímaného dekretu, ale zásadní připomínkou byl požadavek, aby při podání vládní osnovy dekretu k poradní zprávě dostala Státní rada tento text s dostatečnou časovou rezervou. Státní rada požadovala kromě textu dekretu samého i zápis o příslušném usnesení vlády a důvodovou zprávu. Konečná úprava postupu projednání osnovy dekretů prezidenta republiky Státní radou byla obsažena v novelizaci jednacího řádu Státní rady, kterou přijala dne 18. listopadu 1942. 1. února následujícího roku došlo k jejímu schválení Edvardem Benešem. Po předložení osnovy dekretu vládou Státní radě bylo požadováno vydání poradní zprávy. Poté následovalo plenární zasedání, na němž došlo k postoupení osnovy dekretu výborům či výboru Státní rady, které měly věcnou příslušnost a spolu s tímto příkázáním věci dostaly lhůtu určenou k projednání. Pro každou osnovu byl výborem určen zpravodaj. Pro návrh státního rozpočtu byl určen generální zpravodaj. Zahájením projednávání osnovy byl výklad zpravodaje a dále, pokud se na tom výbor usnesl, přibrání znalce, odborníka na danou problematiku, nebo i člena vlády, který byl pro danou oblast příslušný. Pro přijetí usnesení výboru byla nutná prostá většina přítomných členů. Následovalo opětovné zařazení osnovy do pořadu plenárního jednání Státní rady, a to spolu s návrhem usnesení a rovněž s vyjádřením výboru.

O návrhu vyplývající z poradní zprávy bylo možné použít rozpravu, a to buď obecnou či zvláštní. Poradní zpráva musela být přijata alespoň při dostavení se jedné poloviny členů Státní rady a v takto obsazené radě stačila prostá většina.

4.3.1 Komise účastníci se legislativního procesu

Právní rada se zapojila do procesu připravování a přijímání dekretů prezidenta republiky od začátku roku 1942, konkrétně ve formě poskytovatele

expertíz. Účelem Právní rady bylo vydávat odborné posouzení k přípravám na zákonodárství po skončení 2. světové války pro vládu a prezidenta, což zahrnovalo i zkoumání daných dekretů prezidenta republiky. U některých klíčových dekretů se účastnili členové z Právní rady ve funkci expertů v rámci meziministerské komise, případně i jako jednotlivci zařazení pod Spolek československých exilových advokátů. Experti se účastnili příprav na ústavním dekretu o obnově právního pořádku a dále příprav na ústavním dekretu upravujícím národní výbory a rovněž na dekretu retribučním. Práce expertů z Právní rady byla podkladem pro vydávání publikací. Příkladem takovéto publikace byl komentář sepsaný počátkem roku 1945 k ústavnímu dekretu o obnově právního pořádku od E. Schwelba. Schwelbův komentář, vydán v rámci Spolku čsl. exilových advokátů, byl považován za důležitou pomůcku k interpretaci tohoto dekretu. Schwelb ale sám uvedl, že nedošlo ke shodě jeho názoru a finálního znění tohoto dekretu s posudkem Právní rady. Spolek čsl. exilových advokátů organizoval i ankety pro odborníky, které se často zabývaly připravovanými prezidentskými dekrety, k čemuž bylo užíváno Zpráv, jež byly vydávány jednou za měsíc a to cyklostylem. Anketa řešila právní zakotvení UNRRy⁴⁹, majetkoprávní vztahy a jejich změny ovlivněné druhou světovou válkou a znárodnění chystané po skončení války. Až do roku 1944 stál v čele dr. Heřman Růžička a po jeho skonu byl spolek řízen jeho místopředsedou dr. Pavlem Kőrbelem, který ale nepůsobil ve funkci předsedy.

„Na přípravě dekretů prezidenta republiky se podílely i zvláštní expertní komise. Jejich práce koordinoval zejména druhý, tzv. administrativně právní odbor ministerstva vnitra. Již v roce 1942 vznikla pro přípravu návrhů právních předpisů, které bude nezbytné vydat po osvobození republiky při tomto odboru první expertní skupina.“⁵⁰

Tato skupina byla tvořena právníky z jednotlivých úřadů v rámci prozatímního státního zřízení a diskutovala o některých osnovách dekretů prezidenta republiky. Poté, co byla ustavena Právní rada tak byla spolu se zvláštní

---

⁴⁹ United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro okamžitou pomoc a první obnovu byla právníkou osobou s exteritoriálním statutem zřízenou dne 9. listopadu 1943 mezinárodní dohodou uzavřenou ve Washingtonu a vyhlášenou v Londýně. UNRRA byla zakotvena dekretem prezidenta republiky č. 2/1945 Úř. věstn. čsl., přičemž tento dekret byl publikován vyhláškou ministra vnitra č. 149/1945 a při publikaci nebyly přítomny podpisy předsedy vlády a prezidenta Edvarda Beneše. Převzato z: Jech, Karel; Kaplan, Karel (2002), Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945, Brno: DOPLNĚK A ÚSTAV PRO SOUDOBÉ DĚJINY, str. 204.

⁵⁰ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 79.

expertní komisí pověřena ministerstvem spravedlnosti k vypracování expertízy řešící použitelnost a platnost čsl. právních norem po pádu nacistického Německa. Toto byl počátek vzniku expertní komise, jež byla nazývána komisí pro přechodná opatření, která vznikla na podkladě rozhodnutí vlády a na návrh ministerstva vnitra dne 4. prosince 1942. V čele této komise byl A. Procházka a post místopředsedy zaujímali V. Znojemský, J. Czesaný a V. Beneš. Místopředsedové byli zástupci pro oblast spravedlnosti, financí a vnitra, tyto resorty měly největší podíl na přípravných pracích příslušných dekretů.

Administrativní zajištění práce komise bylo svěřeno ministerstvu vnitra, díky čemuž byli tajemníky komise O. Maláč a A. Kunoši z ministerstva vnitra, a dalším důsledkem bylo to že byl požadován spolupodpis ministra vnitra J. Slávika k podpisu A. Procházky při jmenování tajemníků a místopředsedů. Ministerstvo spravedlnosti bylo v komisi zastoupeno V. Benešem a A. Pražákem, ministerstvo financí zastupovali J. Černý a J. Špaček. Z ministerstva financí byli v komisi spolu s náhradníkem R. Ráblem, H. Stein a J. Černý. Ministerstvem národní obrany byli vysláni do komise K. Fink a J. Mrázek, ministerstvo sociálních věcí zastupovali J. Kelemen a R. Feig, ministerstvo obchodu reprezentovali K. Brumlík a F. Vondřich, z ministerstva hospodářské obnovy byli účastni E. Kafka a J. Trnka. Ministerstvo zemědělství bylo zastoupeno F. Hodžou. Kancelář prezidenta republiky zastupovali E. Táborský a M. Pitlík ad hoc byla možná účast i právníků a odborníků, z jiných oblastí. V některých případech postačilo projednání v tzv. užší komisi úředníků, a to z Kanceláře prezidenta republiky, Předsednictva ministerské rady spolu s představiteli ministerstev financí, zahraničních věcí, hospodářské rekonstrukce, vnitra a spravedlnosti. Specifikum této užší komise bylo to, že formulovala tzv. generální klauzuli a ustavila regionální skupiny, a to polskou, německou, maďarskou, českou a slovenskou a poté pouze dva subkomitáty. První subkomitát řešil zpracování a posudky zákonů, jež byly v době okupace nacistickou třetí říší vydány na území, jež byla řazena k českým historickým zemím. Druhý subkomitát zpracovával posudky na zákony vydané na území Slovenska.

Dne 10. srpna 1943 bylo ministrem vnitra Slávikem navrženo, aby se užší komise přeměnila na Stálou komisi pro přechodná opatření právní, a tím by došlo i ke zvýšení její účasti na procesu přijímání legislativy. Její účast se projevila hlavně v rámci meziministerských debat a redakce definitivního znění všech osnov dekretů a i nařízení vlády, jež směřovaly k ministerské radě, a to za

podmínky, že tyto normy měly působit ihned po skončení 2. světové války. Stálá komise mohla žádat od Právní rady posudek (de lege ferenda).

Exilové státní zřízení usilovalo o prosazení teorie kontinuity Československa a vyjasnění právního vývoje před a po Mnichovu na území ČSR. V této oblasti byly důležité dekrety jako například dekret o obnově státní suverenity a platnosti ústavy ČSR z roku 1920. Na tomto podkladě byl vydán ústavní dekret o obnovení právního pořádku, jež byl při politických debatách Státní rady a vlády označován jako první zákon.

V únoru roku 1944 přišel J. Slávik s návrhem na zkvalitnění prací a projednání legislativních návrhů určených na období po osvobození území státu. Pro tento svůj návrh získal podporu ministerstva spravedlnosti a hospodářské obnovy a následně byla s tímto konceptem seznámena i vláda. Hlavní myšlenkou tohoto návrhu bylo sjednocení přípravných prací, což mělo za důsledek, že nemohla nastat situace, kdy by existovaly dva protichůdné návrhy. Ke zkvalitnění procesu bylo nutné vyjasnit, jakou formu bude mít zákonodárná činnost na osvobozeném území, zda stále bude užíváno dekretů prezidenta republiky či se uplatní nařízení vlády. J. Slávik prosazoval i změnu postupu při přípravě dekretů prezidenta republiky, která měla spočívat ve vytvoření nového expertního komitétu složeného z úředníků, jež by měl v kompetenci přípravu podkladů pro zvláštní legislativní výbor sestávající se s ministrů financí, hospodářské obnovy, vnitra a spravedlnosti. Účast ostatních ministrů byla ad hoc, a to pokud se navrhovaná materie dotýkala oblasti jejich působnosti. J. Slávik tento návrh formuloval na základě svých zkušeností získaných při práci s komitétem personálních a hospodářských ministrů.

Vláda jmenovala předsedu komise úředníků, která sestávala z jednoho zástupce a jednoho náhradníka Kanceláře prezidenta republiky, všech ministerstev a předsednictva ministerské rady. Účast Nejvyššího účetního kontrolního výboru nebyla připuštěna, a to na návrh generála Ingra. J. Slávik prosazoval jako kandidáta do čela této komise A. Procházku. „Legislativnímu výboru ministrů příslušelo řízení veškerých přípravných prací legislativní povahy v jednotlivých resortech a podávání posudků premiérovi o vhodnosti jednotlivých návrhů. Návrh na příslušný dekret tedy nejprve putoval k předsedovi vlády, který jej nechal posoudit legislativnímu výboru ministrů. Navrhovatel poté zapracoval připomínky legislativního výboru a teprve pak předložil návrh k připomínkovému řízení.

Expertní komitét úředníků v jeho průběhu provedl redakce znění všech vládních předloh, jejichž působnost byla „zamýšlena pro dobu po skončení války.“⁵¹

Činnost komise byla řízena ministrem vnitra. Slávikův návrh byl přijat vládou dne 11. února roku 1944, a to po nepříliš dlouhé diskusi. Od tohoto okamžiku byl legislativní výbor ministrů složen z ministrů J. Slávika z ministerstva vnitra, J. Stránského z ministerstva spravedlnosti a ministerstvo sociální péče zastupoval J. Bečko. Z ministerstva hospodářské rekonstrukce byl členem výboru do srpna roku 1944 F. Němec a v této funkci ho dále vystřídal V. Majer. Dalším členem se stal H. Ripka, který působil ve funkci státního ministra. Takto složená komise úředníků převzala pozici dřívější komise pro přechodná právní opatření.

Komisí expertů, která měla veliký význam, byla i komise, kterou vytvořili A. Procházka jako předseda Právní rady, a ministerstvo spravedlnosti, a to pro přípravu dekretu regulujícího potrestání zločinců, kolaborantů a zrádců, kteří se provinili v době války. Měla několik subkomisí, například posuzující rozsah trestných činů, který má dekret pojmout, pro problematiku řízení před soudem a pro retribuce a jejich vazby na otázky mezinárodně právní. Působnost těchto subkomisí počala již listopadem 1942. V této komisi byli nejaktivnější z členů Právní rady E. Schwelb, A. Procházka a dále zástupci Kanceláře prezidenta republiky E. Táborský spolu s A. Druckerem, za ministerstvo vnitra jednal A. Kunoši a v případě ministerstva spravedlnosti se jednalo o A. Pražáka, V. Beneše a dr T. Littmana. Za aktivního člena lze označit i Fedora Hodžu.

V oblasti národního hospodářství byla na základě návrhu od ministerstva hospodářské obnovy dne 29. ledna 1943 zřízena komise složená z hlavních úředníků na hospodářských ministerstvech. V komisi se spojili zástupci z Předsednictva ministerské rady, dále z ministerstev zahraničí, zemědělství, vnitra, sociální péče, hospodářské obnovy, financí a rovněž zástupci Štábu pro vybudování branné moci spadající pod ministerstvo národní obrany. Komise měla funkci odborného zázemí komitétu ministrů hospodářské problematiky. Po návrhu jednotlivých ministerstev byl komisí schválen dne 16. března 1944 seznam námětů na opatření uplatňovaná po přechodné období po osvobození. K hospodářským ministrům se zařadili ministři zahraničních věcí, financí, hospodářské obnovy, průmyslu, vnitra, živností a sociální péče. Hospodářští

---

⁵¹ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 82.

ministři přijímali na schůzi usnesení, které bylo příslušným resortům podkladem pro návrh osnovy daného konkrétního dekretu. Účelem schůzek hospodářských ministrů bylo i hledání kompromisů mezi různými názory jednotlivých ministerstev a tím zamezení sporů v rámci vlády. Největším sporem, či jedním z největších sporů v rámci hospodářských ministerstev, bylo jednání o tom, kdo bude předsedat na schůzích. L. Feierabend se odvolával na tradici 1. československé republiky, dle níž by on, jako ministr financí, měl být předsedou. Ostatní ministři, podporováni navíc E. Benešem, určili na tuto funkci J. Masaryka.

Na dekretech obsahujících hospodářskou tematiku se kromě hospodářských ministrů spolupodílely i poradní sbory z daných hospodářských ministerstev. Nejvýznamnějším sborem z těchto byl zřízen ve spolupráci ministerstva pro hospodářskou rekonstrukci a ministerstva průmyslu obchodu a živností. Tento poradní sbor se nazýval Hospodářský poradní sbor a v jeho čele stál Ing. Ladislav Ploskal, na jehož návrh byl 20. července 1944 jednomyslně přijat pracovní program. Hospodářský poradní sbor dával podněty pro hospodářská opatření v přechodném období a jeho prioritou byly odborné názory k dekretům prezidenta republiky s ekonomickým zaměřením a hlavně k jejich osnovám, které už byly v tomto období na pořadu jednání Státní rady a vlády.

4.3.2 Studijní ústav ministerstva zahraničních věcí

Studijní ústav spadající pod ministerstvo zahraničních věcí se podílel na plánované úpravě zákonodárství po skončení války. Konkrétní činnost se týkala přípravy podkladů zahrnujících i osnovy klíčových dekretů prezidenta republiky. Vedením ústavu, jehož vznik je datován do listopadu roku 1940, byl pověřen J. Císař. Tento ústav, který byl pokračovatelem odboru připravujícím podklady pro mírovou konferenci, byl zřízen při Československém národním výboru v Paříži vedeném J. Opočenským. Vzorem pro studijní ústav byla polská instituce Biuro Studiów Politycznych, Ekonomicznych i Prawnych, ale dekretem polského prezidenta ze dne 6. dubna 1942 se z něj stalo ministerstvo Prac Kongresowych, jež připravovalo materiály na poválečnou konferenci o míru. Podobné instituce vytvářely i další exilové reprezentace jako například belgický CEPAG⁵², který

---

⁵² The Commission pour l'Étude des Problèmes d'Après-Guerre neboli CEPAG, založená na počátku roku 1941, byla institucí, která se vytvořila pod vlivem působení belgické exilové vlády v Londýně a skládala se z velkého množství belgických intelektuálů, kteří našli v Británii své útočiště. Převzato z: Martin Conway; José Gotovitch (2001), *Europe in Exile: European Exile Communities in Britain 1940-1945*

Oxford and New York: BERGHAHN BOOKS; str. 121. dostupné na: <http://books.google.cz/books?id=cxN5K9pAG1gC&printsec=frontcover&dq=Europe+in+Exile:+>

získal oficiální postavení díky královskému dekretu ze 4. června 1942. V tomto dekretu byl definován jako studijní organizace, jejíž náplní je: za prvé studovat problémy spojené s reformami, které bude nutno provést v oblasti politické, ekonomické a sociální; za druhé, za účasti příslušných ministerstev nebo části vlády, zkoumat a připravovat opatření, ke kterým bude nutno přistoupit při osvobození území, tak aby se v Belgii zajistil návrat k normálním poměrům; a za třetí udržovat jak oficiální, tak i soukromé úzké kontakty s britskými a jinými spojeneckými skupinami, které se zabývají podobnými aktivitami, aby tak bylo možné informovat vládu o převládajících tendencích těchto organizací v oblastech poválečného uspořádání.⁵³

Studijní ústav připravoval podklady pro posuzování dekretu o státním občanství osob s národností maďarskou a německou a možnosti jejich případného odsunu z čsl. území. Působnost studijního ústavu se neomezovala jen na tuto problematiku, ale byl činný i při komisi plánovitého hospodářství a to zejména v ekonomických otázkách.

Ministerstvo národní obrany vytvořilo, na jaře 1941, Studijní skupinu v čele s plukovníkem J. Vrzáčkem. Klíčovou funkcí byla příprava obnovení státního aparátu v podobě před Mnichovem. Toto se mohlo stát díky československým vojákům zařazeným do československé armády, a to ihned po německé kapitulaci. Tato studijní skupina byla počátkem ledna 1943 změněna ve Štáb pro vybudování branné moci, v jehož čele stál generál B. Neumann - Miroslav. Hlavní oblastí činnosti byla příprava obnovení státního aparátu, obnova armádních složek a ochrana státních hranic. Štáb pro vybudování branné moci měl podíl i na připravovaném transferu menšin Maďarů a Němců z území Československa.

4.3.3 Mezispojenecké komise

Přípravné práce k dekretům byly ovlivněny i mezispojeneckými komisemi a účastí představitelů exilové reprezentace na těchto komisích. Tyto mezispojenecké komise byly prostorem pro spolupráci spojenců z menších zemí na poválečném

---

European+Exile+Communities+in+Britain,+19401945&hl=cs&sa=X&ei=tq9XT6vEKMbtOcC3oIYN&ved=0CDQQ6AEwAA#v=onepage&q&f=true

⁵³ Převzato z: Martin Conway; José Gotovitch (2001), *Europe in Exile: European Exile Communities in Britain 1940-1945*, Oxford and New York: BERGHAIN BOOKS, str. 123. dostupné na: <http://books.google.cz/books?id=cxN5K9pAG1gC&printsec=frontcover&dq=Europe+in+Exile:+European+Exile+Communities+in+Britain,+1940-1945&hl=cs&sa=X&ei=tq9XT6vEKMbtOcC3oIYN&ved=0CDQQ6AEwAA#v=onepage&q&f=true>

uspořádání a stanovení podmínek za jakých byl mír přípustný. Tím došlo k vlivu na československé zákonodárství ze zahraničí. Jednalo se zejména o vliv Belgie, Polska, Lucemburska či Nizozemí.

Z mezispojeneckých komisí byla nejdůležitější ta, kterou vedl Sir Frederick Leith Ross, jenž působil ve funkci britského národního hospodářského poradce. „ Československo v komisi zastupoval ministr hospodářské obnovy F. Němec. Komise měla řadu podvýborů, jako například pro péči o repatriované a přemístěné obyvatelstvo, pro vnitrostátní dopravu, pro oleje a tuky, pro uhlí a minerální oleje, pro kůže a usně, pro chemikálie, pro kaučuk, či pro základní kovy a stroje.“⁵⁴ Obdobně významná byla vzhledem k přípravě retribučních předpisů i mezispojenecká komise určená pro potrestání válečných zločinců. O problematice restitucí předmětů s uměleckou hodnotou a o doplnění obsahu knihoven o časopisy a publikace vedly jednání komise, jež byly vytvořeny spojeneckou Konferencí ministrů pro vzdělávání.

Úprava poválečné situace byla diskutována za účasti zástupců Československa na půdě Královského institutu pro mezinárodní vztahy v Londýně a Oxfordu. Další fóra probíhala například na International Committee on Intellectual Cooperation. Nevládní organizace složená z odborníků ze spojeneckých zemí, London International Assembly, zkoumala otázky poválečné obnovy z ekonomického a právního hlediska. London International Assembly se členil na 5 subkomisí, a to pro válečné zločiny, propagandu, pro vznik mezinárodní organizace a otázky bezpečnosti, a pro rekonstrukci ekonomickou a sociální a pro posílení úlohy vědy a vzdělávání při politické obnově. Ministerstvo vnitra zajišťovalo účast zástupců Československa na jednání těchto organizací a vyhodnocovalo závěry nevládní organizace London International Assembly pro případné použití v zákonodárství osvobozené Československé republiky.

4.4 Publikace

Úřední věstník československý byl užíván k publikaci nařízení vlády, mezinárodních smluv, dekretů prezidenta republiky a diplomatických dokumentů. Jednalo se o úřední list vlády, a to na podkladě vyhlášky vlády ze dne 16. srpna 1940 (číslo 3. Úředního věstníku čsl.) Definitivní úprava byla přijata v dekretu č. 4 Úředního věstníku, který řešil veřejné vyhlášení nově vydaných právních

---

⁵⁴ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů* (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 85.

ustanovení vlády Československa. Tento dekret byl vládou projednán a schválen na schůzi dne 18. října 1940, ale k jeho publikaci došlo až v čísle 10. roč. I ze dne 4. prosince 1940. Úřední věstník měl nahradit Sbíрку zákonů a nařízení státu československého (zákon č. 139/ 1919 a zákon č. 500/ 1920 Sb.) a to až do okamžiku, kdy dojde k obnově ústavního života v Československé republice a měl tedy povahu náhradního publikačního instrumentu. Důvodová zpráva k dekretu nepředpokládala tak rozsáhlou nařizovací a zákonodárnou činnost prozatímního státního zřízení a z toho důvodu otištění dekretů v Úředním věstníku nebylo vhodné.

Předchůdcem Úředního věstníku vydávaného v Londýně byl Úřední věstník ČSNV vydávaný v Paříži od ledna 1940, kterého vyšlo celkem devět čísel. Tento věstník se omezil jen na znění mezinárodních smluv francouzsko československých a dále i na nařízení Správ ČSNV, jako byla například Správa vojenská.

Pro úpravu publikace byly použity vzory a zkušenosti reprezentací ostatních exilových zemí. Za vzor je možné považovat například polský *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, belgický *Moniteur Belge*, norský *Norsk Lovtidet* a nizozemský *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*. Dekrety uveřejňované v posledně jmenovaném *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* byly vydávány jménem královny po kontrasignaci příslušným ministrem, ačkoliv žádný článek nizozemské ústavy tuto královninu pravomoc výslovně nezakotvoval.⁵⁵

Dekret upravující veřejné vyhlášení nově vydávaných právních ustanovení určil, že dnem vyhlášení nařízení vlády, smluv a dekretů prezidenta republiky je datum konkrétního čísla Úředního věstníku. Publikace byla možná buď v jazyce českém či slovenském, které oba byly brány jako jazyky původní. Nebylo - li v dekretu samém stanoveno něco jiného, pak nastala jeho účinnost 30. dnem po vyhlášení. Vzhledem k válečným poměrům vznesl generál Viest neúspěšně návrh na zkrácení této lhůty na 14 dní.

V daném roce došlo k dělení Úředního věstníku na jednotlivá čísla, která se nazývala částky. Částka byla formálně rozdělena na dva celky, z nichž první upravovala státní smlouvy, dekrety prezidenta republiky a nařízení a vyhlášky vlády, ve druhé části byly upraveny dokumenty a oznámení. „ Právě v této druhé

---

⁵⁵ Převzato z: *The American Journal of International Law*, Vol. 36, No. 4 (Oct., 1942). F. E. Oppenheimer., pp. 568-595. Staženo dne 18. 4. 2011 z www.jstor.org/stable/2192751, str. 581-582.

části byla otiskována například jmenování a zproštění ministrů, členů Státní rady, dokumenty k mezinárodnímu uznání vlády, jmenování vyslanců a dalších diplomatických zástupců československých u cizích vlád a přijetí cizích diplomatů u československé exilové vlády a některá vládní usnesení.⁵⁶

Předsednictvo ministerské rady mělo na starosti redakci Úředního věstníku československého. V praxi docházelo ke spolupráci v oblasti publikace mezi předsednictvem ministerské rady, jednotlivými ministerstvy a Kanceláří prezidenta republiky. Ministerstvům byl nejprve rozeslán tzv. kartáčový otisk a teprve až následně po opravě zapříčiněné jejich případnými připomínkami následovala cesta konečného textu Úředního věstníku do tiskárny.

4.5 Ratihabice

Ratihabice byla presumována již důvodovou zprávou k ústavnímu dekretu ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu zákonodárné moci. Základní myšlenkou ratihabice bylo, že hlavně změny ústavy musí být dodatečně posouzeny a schváleny ústavními orgány vytvořenými na osvobozeném území republiky. Ratihabice byla důležitá ze tří hledisek, a to morálního, právního a politického. Dodatečné schválení se týkalo aktů prezidenta republiky, prozatímního státního zřízení a rovněž i první vlády zvolené po válce. Někdy nepanuje shoda o tom, zda mělo ratihabici provést Prozatímní národní shromáždění, jemuž se nedostávalo legitimacy k provedení takového aktu. Odborový přednosta dr. Hoffmann říká: „Je-li Prozatímní národní shromáždění kompetentní vykonávat legislativní pravomoc, není důvodu odpírati mu zde kompetenci.“⁵⁷ Odpůrci tohoto názoru argumentují porovnáváním Prozatímního národního shromáždění s Revolučním národním shromážděním z let 1918 – 1920.

Situaci je nutné posuzovat v dobovém kontextu, kdy nebylo možné očekávat parlamentní volby dříve, než uplyne 6 měsíců následujících po svolání Prozatímního národního shromáždění. S ohledem na mezinárodní veřejné mínění bylo londýnské a poválečné zákonodárství nutné projednat a následně schválit na půdě parlamentu. Ještě důležitějším byl vzhledem k obrovskému rozsahu úpravy dekretů prvek právní jistoty. Dekrety měly velmi závažný dopad na řadu právních odvětví.

---

⁵⁶ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů* (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 75 – 76.

⁵⁷ Jech, Karel; Kaplan, Karel (2002), *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945*, Brno: DOPLNĚK A ÚSTAV PRO SOUDOBÉ DĚJINY, str. 971.

„Poslanci Prozatímního národního shromáždění, jako zástupci československého lidu a navíc vykonávajíc ústavní pravomoci Národního shromáždění, měli právě ratihabici vyslovit svůj souhlas se zásadními kroky zahraniční československé reprezentace za druhé světové války i s poválečnou orientací obnovovaného státu. Z čistě právního pohledu pak byla ratihabice nezbytná proto, aby se dekrety prezidenta republiky staly nezpochybnitelnou součástí československého právního řádu.“⁵⁸ Ratihabice byla spojena i s problematikou vyhlášení právních předpisů, jednalo se zejména o dekrety prezidenta republiky vydané v exilu. Otázka ratihabice byla řešena ústavním dekretem č. 22/1945 Sb. ze dne 23. června 1945, který byl vydán po konzultaci se Slovenskou národní radou.

Nařízení vlády a ústavní dekrety, které byly publikovány v Úředním věstníku československém, byly na podkladě usnesení vlády datovaném na 29. říjen 1945 opětovně posuzovány a na základě dekretu č. 22/1945 Sb. republikovány. Republikace proběhla ve Sbírce zákonů a nařízení, ale pouze za situace pokud dané právní normy již nebyly v této sbírce obsaženy.

30. října roku 1945 došlo k přezkoumávání klíčových dekretů vydaných v době po vytvoření vlády v Košicích. Vláda neřešila konkrétní návrhy na ratihabici dekretů v rámci Prozatímního národního shromáždění, navrhovala pouze pozměnění nebo doplnění některých dekretů, a to zákony prozatímního parlamentu. Možností zásahu bylo i vydání prováděcího dekretu k danému dekretu.

Ústavněprávní výbor Prozatímního národního shromáždění měl na starosti provedení článku 5 ústavního dekretu o obnovení právního pořádku. Pro provedení tohoto ustanovení byla vytvořena zvláštní subkomise pro otázku ratihabice. Debata o ratihabici byla vedena jak mezi poslanci, tak i mezi odborníky na ústavní právo. K ústavněprávním odborníkům lze přiřadit např. i P. Korbela, jenž působil ve funkci tajemníka Státní rady prozatímního státního zřízení v Londýně, který debatu o ratihabici spojoval s problematikou kontinuity a diskontinuity.

Dne 4. prosince 1945 byl profesorem Z. Peškem přednesen návrh ústavního zákona o dodatečném schválení některých nařízení vlády a dekretů prezidenta republiky. Tento návrh byl přednesen ústavněprávnímu výboru,

---

⁵⁸ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945)*, Praha: LINDE, str. 406.

přesněji jeho subkomisi. Prof. Pešek přišel s návrhem rámcového ústavního zákona, na základě něhož by Prozatímní národní shromáždění po návrhu vlády přijímalo zvláštní usnesení ke skupině dekretů, případně k jednotlivému dekretu. Toto usnesení se vyslovilo pro přijetí, nebo se vyslovilo k návrhu zamítavě. Debata v subkomisi řešila hlavně otázku, zda je lhůta 6 měsíců daná na ratihabici dostačující a zda lze zasahovat do textu dekretu. Usnesení byla publikována ve Sbírce zákonů a nařízení.

Po ústavněprávním výboru Prozatímního národního shromáždění následovala diskuse v rámci předsednictva vlády. Výstupem z této diskuse byl upravený návrh zákona projednaný v ratihabitační subkomisi dne 11. prosince 1945. „Nový návrh již počítal s prohlášením v době ratihabice platných dekretů za zákon s tím, že ratihabované dekry, které ještě nebyly vyhlášeny ve Sbírce zákonů, budou ve Sbírce publikovány ministrem vnitra. Návrh zákona se výslovně zmiňoval i o „teritoriálním omezení platnosti“ dekretů, což mělo řešit vztah dekretů prezidenta republiky k nařízením SNR“⁵⁹

Právní úroveň diskuse se rozšířila o diskusi politickou, a to díky řešení vztahu nařizovací moci SNR a dále i díky problému, které exilové dekry ponechat v platnosti. Další politizace debaty byla spojena s otázkou, zda zasahovat či nezasahovat do dekretů vydaných na území zbaveném nacistické moci. O tom, že daná problematika má i politickou rovinu svědčí i fakt projednání této otázky 16. ledna 1946 předsednictvem Národní fronty, které vydalo doporučení ke schválení dekretů prezidenta republiky jako celku. Projednání jednotlivého dekretu v podrobnější diskusi tím bylo znemožněno a zároveň bylo zamezeno možnosti opravovat texty dekretů. Část společnosti, jež uvažovala o úpravách dekretů vydaných hlavně pro oblasti socializační a majetkoprávní v poválečném období tímto přišla o možnost zasahovat do textu daných dekretů.

Doporučení Národní fronty bylo pro ministry projednávající záležitosti ratihabice dne 5. února 1946 závazné. Projednání se uskutečnilo na předsednictvu vlády, kde došlo ke schválení návrhu ústavního zákona o ratihabici a dle představ Úřadu předsednictva vlády a ministerstva vnitra. A. Procházka se ohradil proti připravené ratihabici a chtěl raději počkat na řádně zvolené ústavodárné Národní shromáždění. Jednalo se ovšem o menšinový názor a podporu nenašel ani u své lidové strany, jak mu bylo sděleno předsedou lidovců Msgre J. Šrámkem.

---

⁵⁹ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekry prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 407.

Všech 98 dekretů vydaných v osvobozené republice a podléhající publikaci ve Sbírce zákonů a nařízení bylo na návrh vlády ratihabováno. Z exilových dekretů byly výslovně ratihabovány dekry o obnově národního právního pořádku, dekry s vojenskou tematikou a dále dekry upravující UNRRu a Prozatímní národní shromáždění a dekret o národních výborech. Ústavní dekret týkající se prozatímního výkonu zákonodárné moci byl ohniskovou normou pro veškeré dekry vydané v Londýně a na osvobozeném území.

Vládní návrh byl pozměněn nejdříve ústavněprávním výborem a následně plénem Prozatímního národního shromáždění. Změny se týkaly výslovné úpravy prohlašující dekry od jejich vzniku za zákon a jejich dodatečné schválení jako zákona ústavním zákonem Prozatímního národního shromáždění. I dekret o prozatímním výkonu moci zákonodárné se měl dočkat svého schválení a prohlášení za zákon. Platnost z územního a časového hlediska měla být zachována. V tomto znění byl ústavní zákon provádějící článek 5 ústavního dekretu prezidenta republiky upravujícího obnovení právního pořádku schválen Prozatímním národním shromážděním dne 28. února 1946.

Kancelář Smutný se 13. března ohradil za Kancelář prezidenta republiky proti finálnímu textu tohoto klíčového ústavního zákona. Kancelář prezidenta republiky prostřednictvím kancléře Smutného upozornila na fakt, že neměla možnost se vyjádřit k návrhu vlády. V dopise předsedovi vlády z 13. března 1946 kancléř Smutný požadoval hlavně obsahovou změnu oproti schválenému návrhu a to ve věci ústavního dekretu prezidenta republiky o prozatímním výkonu moci zákonodárné, který měl být nově prohlášen ústavním zákonem ode dne jeho vydání. Tento výklad by totiž nebyl bez zásahu Kanceláře prezidenta republiky možný. Za zavádějící byl označen i název zákona o ratihabici jako ústavního zákona. Postoj Kanceláře prezidenta republiky byl sdílen a podpořen i legislativním odborem Úřadu předsednictva vlády a znalcem práva JUDr. A. Meissnerem.

Návrhu na změnu ústavního zákona o ratihabici bylo vyhověno ústavněprávním výborem a následně i plénem Prozatímního národního shromáždění, díky čemuž došlo 28. března 1946 k přijetí konečné verze ústavního zákona publikovaného pod číslem 57/1946 Sb. Tento ústavní zákon schvaloval dekry prezidenta republiky a prohlašoval je za zákon. „ Jeho článek 1 stanovil, že Prozatímní národní shromáždění schvaluje a prohlašuje za zákon ústavní

dekrety a dekrety prezidenta republiky, vydané na základě ústavního dekretu ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné, a to včetně tohoto dekretu.⁶⁰

Dekrety prezidenta republiky byly od počátku zákonem a ústavní dekrety prezidenta republiky byly od počátku považovány za ústavní zákony. Všechny schválené dekrety, které nebyly již dříve publikovány ve Sbírce zákonů a nařízení republiky československé byly publikovány a to v rámci Přílohy Sbírkky z. a n. z roku 1947 pod názvem dekrety vydané v zahraničí. Tímto byly dekrety včleněny do československého právního řádu. Diskuse o dekretěch by byla diskusí postavenou na roveň diskusí o samotné podstatě zákonodárství po skončení války.

4.6 Nejdůležitější dekrety vydané ke konci války

Pro státy Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko byly závazné dohody o příměří a později také mírové smlouvy, které ruší diskriminační zákonodárství a také zákonodárství neslučitelné s demokratickými principy. Polsko a Československo formálně požívaly odlišného postavení. Jako národy spřízněné nebyly nuceny přijmout tyto mezinárodní závazky s ohledem na reorganizaci svých právních řádů. Hlavním problémem obou zmíněných zemí bylo zlikvidovat právní účinky zanechané německou okupací.⁶¹

Pro zabezpečení obnovy Československa byly v roce 1944 vydány ústavní dekrety. „Jednalo se o ústavní dekret o dočasné správě osvobozeného území republiky Československé z 3. října 1944, o ústavní dekret o obnovení právního pořádku z téhož dne a o ústavní dekret o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění ze 4. prosince 1944.“⁶² Z výčtu těchto dekretů prezidenta republiky je zřejmé, že měly úzkou vazbu na obnovu a právní zakotvení československého státu a jeho právního řádu.

4.6.1 Dekret o obnovení právního pořádku

Klíčovým se stal ústavní dekret prezidenta republiky obnovující právní pořádek, jenž byl publikován pod číslem 11/1944 v Úředním věstníku

---

⁶⁰ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 409.

⁶¹Převzato z: Continuity of Law in Eastern Europe, Kazimierz Grzybowski: The American Journal of Comparative Law, Vol. 6, No. 1 (Winter, 1957), pp. 44-78 Published by: American Society of Comparative Law, str. 51, staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/837888> .

⁶² Beneš, Zdeněk a kol. (2002), Rozumět dějinám (vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948), Pardubice: GALLERY, str. 222.

Československém. K jeho opětovné publikaci došlo ve Sbírce zákonů pod č. 30 /1945 Sb.

Tento prezidentský dekret z 3. srpna 1944, byl podepsaný a pozměněný Prozatímním národním shromážděním 19. prosince 1945 a rušil veškeré zákonodárství vydané v Československu v období od 30. září 1938 do 4. května 1945. Avšak toto zrušení platilo bez výjimky pouze v oblasti práva trestního a vnitrostátních vztahů. Ostatní zákony vydané v období Protektorátu zůstaly v platnosti, pokud nebyly v rozporu s Československou ústavou a demokratickými principy. Rozhodnutí o aplikování daného zákona záleželo na posouzení soudy nebo orgány, které byly pro daný případ příslušné. Zákony, které byly pro dřívější území Protektorátu Čechy a Morava zrušené, byly výslovně vyjmenovány. Působnost nezrušeného zákonodárství byla rozšířena tak, aby pokryla také území dřívějších Sudet. Zvláštní ustanovení se zabývala převodem majetku v období německé okupace.⁶³

. Územní platnost se týkala jen českých zemí, a i zde platila jen dočasně. Finální podoba je v zákoně prozatímního Národního shromáždění a to pod č. 12/1946 Sb. publikovaným 19. 12. 1945. Cílem této úpravy bylo doplnění, schválení a změna předpisů regulujících obnovení právního pořádku.

Hlava I. ústavního dekretu o obnovení právního pořádku prohlásila československé právní předpisy, ústavní i jiné, vydané do Mnichova, za právní řád Československa, ale předpisy od Mnichova až do skončení období nesvobody⁶⁴ se součástí nestaly, jelikož chyběla svobodná vůle československého lidu při jejich vydání. Po přechodnou dobu bylo možné použít ty z norem, které byly sice vydány po Mnichovu, ale nepříčily se ústavě. Z předpisů přijatých v době nesvobody nebylo možno použít normy práva rodinného, občanského a rovněž nešlo užít úpravu trestního a občanského soudního řízení. Byla zde znovu zopakována zásada, že veškeré předpisy schválené exilovou reprezentací musí být následně ratifikovány. V hlavě II. byla řešena otázka správních individuálních rozhodnutí a soudních rozsudků. Byla zde upravena možnost, aby na návrh

---

⁶³ Převzato z: Continuity of Law in Eastern Europe, Kazimierz Grzybowski: The American Journal of Comparative Law, Vol. 6, No. 1 (Winter, 1957), pp. 44-78 Published by: American Society of Comparative Law, str. 53 – 54, staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/837888>.

⁶⁴ Tento den byl určen jako 4. květen 1945.

některé ze stran byly učiněny změny těchto individuálních správních aktů či aby došlo k jejich zrušení, pokud nebyly v souladu s ústavou.⁶⁵

V hlavě IV. byla dána vládě pravomoc k tomu, aby svým nařízením určila ty soudní a správní orgány fungující v době okupace, které mohou dočasně působit i po skončení války.

4.6.2 Další dekrety vydané ke konci války

Ze dne 22. února 1945 pochází ústavní dekret týkající se výkonu zákonodárné moci po přechodné období. V tomto dekretu bylo zakotveno zmocnění prezidenta republiky vydávat také na osvobozeném území dekrety na základě ústavního dekretu, o prozatímním výkonu moci zákonodárné, ze dne 15. října 1940. Prezident republiky mohl tuto svou pravomoc uplatňovat až do okamžiku ustavení Prozatímního národního shromáždění. Tento předpis byl klíčový pro vydávání dekretů prezidenta republiky v období od dubna až do října 1945. Počátkem února 1945 došlo k přijetí dekretu prezidenta republiky týkajícího se mimořádných opatření zajišťujících hospodářský život na území zbaveném nacistické moci.

Další velmi důležitý dekret byl vydán 5. března roku 1945 a řešil finanční a měnová opatření v přechodném období. Cílem těchto dekretů bylo zajištění obnovy měnových a ekonomických poměrů ihned po skončení války. Nejvýznamnějším z této skupiny byl dekret č. 2/1945 ze dne 1. února 1945 o mimořádných opatřeních k zajištění hospodářského života (č. 2 Úředního věstníku československého). Tento dekret obsahuje 2 hlavní zásady: První se týká restituce majetku, která se stala po 28. září 1938 a to pod nátlakem. Nátlak byl učiněn z politických, národnostních a rasových důvodů. Druhá zásada řeší zajištění majetku, veškerého soukromého i veřejného, nepřátel a rovněž i tzv. státně nespolehlivých osob, jež kolaborovali s Němci. Majetek, jež byl odebrán státně nespolehlivým osobám podléhal zatímní správě. Zatímní správa se týkala podniků, závodů a dále i majtkových podstat náležejících státně nespolehlivým osobám.

Vláda Československa se při provádění těchto opatření odvolávala na britskou a americkou právní úpravu řešící konfiskaci a zajištění majetku Němců

---

65 Pro trestní rozsudky byl vydán zvláštní dekret, který nicotnost vyslovoval v případě odsouzení za čin - pokud tento československé právo neznalo, či bylo jeho cílem pomoc k osvobození Československé republiky.

na svých územích, a která rovněž upravovala otázku reparací. Podobná úprava byla připravována popřípadě již aplikována ze strany ostatních exilových či prvních vlád zvolených po skončení války.

Dekret prezidenta republiky o potrestání zločinců, zrádců a jejich pomahačů a dále o mimořádných lidových soudech, vydaný dne 28. února 1945, byl nazýván velkým retribučním dekretem a měl sloužit jako základ pro celostátní potrestání nejen válečných zločinců, ale i kolaborantů z řad domácího obyvatelstva.

4.6.3 Retribuční dekret

Dekret z 28. února 1945 nese název retribuční. 13. ledna 1942 došlo v Londýně, konkrétně v St. James Palace, k setkání zástupců osmi vlád působících v exilu a zástupců Francie. Na tomto setkání byla přijata deklarace požadující trest za nacistické zločiny, jež byly spáchány na okupovaném území. Do československého stanoviska se promítlo vypálení Lidic⁶⁶ a další represe spojené s obdobím po atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha⁶⁷. „Retribuční soudnictví bylo spojeno s novým vymezením mezinárodního práva ve smyslu moskevské deklarace ministrů zahraničí Velké trojky z 30. listopadu 1943 o potrestání nacistických zločinců. Tuto nově vznikající oblast mezinárodního práva definitivně upravila tzv. londýnská dohoda čtyř velmocí o potrestání válečných zločinců z 8. října 1945 a ustavení Mezinárodního soudního tribunálu. V jeho statutu došlo k vymezení zločinů proti míru, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.“⁶⁸

K problematice retribuice je nutné usnesení československé vlády publikované v *Official Gazzete* 20. července 1942 na straně 12, které se týká

---

⁶⁶ Jednalo se o odplatu za atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, uskutečněnou dne 10 června 1942, zamaskovanou údajnou spoluprací občanů Lidic s parašutisty, jež tento atentát vykonali. Adolf Hitler vydal rozkaz k zastřelení všech dospělých lidických mužů, ženy byly převezeny do koncentračních táborů a děti vhodné k poněmčení byly odeslány na převýchovu do Německa a ostatní zavražděni v koncentračních táborech. Podobný osud jako Lidice potkal obec Ležáky dne 24. června 1942. Převzato z: Hrbek, Jaroslav (2000), *Kronika druhé světové války*, Praha: FORTUNA PRINT.

⁶⁷ Atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha byl vykonán dne 27. května 1942 parašutisty Janem Kubišem a Josefem Gabčíkem vyslanými z Velké Británie. Na tento atentát odpověděli nacisté vlnou teroru – tzv. 2. stanným právem. Této policejní velkorazie se účastnily 3 prapory SS a dalších zhruba 4.500 policistů. Policejní velkorazie začala v Praze a postupně se rozšířila do dalších českých měst a vesnic.

„Současně svoji činnost obnovily i stanné soudy v Praze a Brně, které jen v prvních dnech vynesly 539 rozsudků smrti. Většina případů při případech se týkal tzv. schvalování atentátu na Heydricha a poskytování přístřeší hledaným osobám,“ - Hrbek Jaroslav (2000), *Kronika druhé světové války*, Praha: FORTUNA PRINT, str. 169.

⁶⁸ Beneš, Zdeněk a kol. (2002), *Rozumět dějinám (vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948)*, Pardubice: GALLERY, str. 223.

restituce majetku. Toto usnesení není ve formálním smyslu zákonem, ale vyjádřením vlády k tomu, jakým směrem se bude budoucí legislativa týkající se tohoto problému ubírat. Je zde uvedeno, že československá vláda neuznává, neuznávala a ani nikdy v budoucnu uznávat nebude žádný převod či prodej majetku, ať už soukromého nebo státního, provedený po 27. září 1938 (dva dny před Mnichovem) pod tlakem nepřátelské okupace nebo neobvyklých politických okolností.⁶⁹

Mezinárodní soudní tribunál měl pravomoc k souzení a potrestání hlavních válečných zločinců pocházejících z osy.⁷⁰ Toto se týkalo jen evropské části tohoto paktu. Retribuční dekret prezidenta republiky ale vyhrazoval československému trestnímu právu a československým soudům právo k souzení nacistických válečných zločinců nesouzených jinými spojenci, ale i zrádců a kolaborantů z řad domácího obyvatelstva. Principy, ze kterých tento dekret vycházel, byly obdobné i v úpravách ostatních exilových vlád.

Reálný průběh obnovy Československa změnil „londýnskou koncepci“. Problém byl v tom, že u některých dekretů nedošlo k aplikaci na Slovensku, bylo to zapříčiněno vlivem Slovenské národní rady se zákonodárnou mocí⁷¹. Podkarpatská Rus byla již od jara 1945 fakticky včleněna do Sovětského svazu.

4.7 Dekrety vydané na osvobozeném území

Dekrety, jež byly vydávány na území ČSR zbaveného nacistické moci, a které byly publikovány ve Sbírce zákonů a nařízení republiky československé, byly kvalitativně odlišné od exilové normotvorby. Tato normotvorba se děla do okamžiku, kdy bylo ustaveno Prozatímní národní shromáždění. Po ustanovení Prozatímního národního shromáždění došlo ke změně záběru dekretů a odlišný byl i způsob jejich přípravy a následné přijetí. Došlo k poklesu vlivu Edvarda Beneše a Kanceláře prezidenta republiky při připravování dekretů, přičemž rostl vliv politických stran Národní fronty, posléze i vliv vlády na formulování dekretů a rovněž rostla úloha aparátu ministerstva.

---

⁶⁹ Převzato z: [Legislation in Exile: Czechoslovakia](#); Egon Schwelb *Journal of Comparative Legislation and International Law*, Third Series, Vol. 24, No. 2 (1942), pp. 120 – 124, str. 124, Staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/754982>

⁷⁰ „Označení pro protokoly (tzv. říjnové protokoly) o koordinaci politických akcí mezi Německem a Itálií podepsaných za návštěvy italského ministra zahraničí G. Ciana v Německu. Byly v nich vymezeny sféry hospodářských zájmů na Balkáně a v Podunají a sjednána podpora fašistických povstalců ve Španělsku. 18. 12. 1937 Itálie a Německo uzavřely dohodu o vzájemné ekonomické podpoře za války (tzv. hospodářská osa Berlín – Řím). Již v r. 1936 se na základě *Paktu proti Kominterně* připojilo Japonsko (Osa Berlín-Řím-Tokio).“ – Veselý, Zdeněk (2002), *Smlouvy, pakty, dohody* (Slovník mezinárodně politických a diplomatických aktů), Praha: EPOCHA, str. 97.

⁷¹ Blíže viz kapitola Benešovy dekrety a Slovensko.

Politickým východiskem byl v řadě dekretů tzv. Košický vládní program, jenž se dekrety, které byly nejdůležitější právní normou v přechodném období, snažil uvést v život.

Na osvobozeném území bylo vydáno okolo 140 dekretů různého charakteru. Jednalo se o dekrety retribuční, dekrety upravující změny týkající se ústavních orgánů ČSR a státní správy, dekrety regulující obnovu na poli státních financí a národního hospodaření, dále i dekrety zakotvující nové vysoké školy, či týkající se soustavy soudů. Šlo rovněž o dekrety upravující situaci Maďarů a Němců žijících v ČSR a problematiku znárodnění. K této skupině je možné přiřadit i dekret prezidenta republiky publikovaný pod č. 122/1945 Sb. dne 18. 10. 1945, který rušil Pražskou německou univerzitu. Dekrety o znárodnění a odsunu jsou klíčové při sporech o platnosti „Benešových“ (prezidentských) dekretů.

„Přes obecně rozšířený názor neexistuje dekret prezidenta republiky, který by z hlediska československého práva nařizoval vlastní transfer německé a maďarské menšiny z ČSR. Samotný transfer byl (s výjimkou odsouzeníhodného „divokého odsunu“, z něhož jistě měla být vyvozována individuální trestní odpovědnost) otázkou mezinárodně právní a mezinárodně politickou a proběhl na základě článku XII. Postupimské konference.“⁷²

Princip transferu byl přijat v období druhé světové války. Ze strany Velké Británie byl dán souhlas s odsunem Němců z ČSR dne 2. 7. 1942 (memorandum A. Edena). Edvard Beneš byl o britském souhlasu Antony Edenem informován v rozhovoru ze dne 7. 7. 1942. W. Strang, podtajemník ministerstva zahraničních věcí Velké Británie, dal Benešovi na vědomí, že má při cestě do USA oznámit souhlas Velké Británie s transferem sudetských Němců z ČSR, toto bylo oznámeno dne 22. 4. 1943. Souhlas USA následoval ve spojitosti s návštěvou Edvarda Beneše v USA a byl udělen prezidentem F. D. Rooseveltem při příležitosti rozhovoru obou státníků dne 13. 5. 1943.

H. Ripka, státní tajemník ministerstva zahraničních věcí, podal zprávu o Rooseveltově souhlasu s otázkou transferu Zdeňku Fierlingerovi velvyslanci Československa v Rusku. Bogomolov tlumočil souhlas SSSR s transferem. Úprava dekretů prezidenta republiky řešila jen otázku státního občanství a postup,

---

⁷² Dejmek, Jindřich; Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Kauza: tzv. Benešovy dekrety - Historické kořeny a souvislosti (Tři české hlasy v diskusi), Praha: HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, str. 47.

jenž měl být použit pro majetek Němců a Maďarů. Transfer se děl prostřednictvím nařízení vlády a dalšími předpisy pocházejícími od ministerstva vnitra.

Okruh osob, na něž se odsun vztahoval, byl stanoven ústavním dekretem prezidenta republiky z 2. 8. 1945 č. 33 Sb. (o státním občanství osob národnosti maďarské a německé). Klíčová byla teorie, že občanství těchto osob trvalo po celé období 2. světové války a zaniklo teprve tímto dekretem.⁷³ Vyjímky vyplývající z ústavního dekretu prezidenta republiky č.33/1945 Sb. podléhaly zvláštnímu režimu, mimo jiné v tom, že vydání osvědčení o čs. Státním občanství pro osoby citovaným dekretem dotčené bylo podmíněno předcházejícím vydáním osvědčení o národní spolehlivosti potvrzeným Ministerstvem vnitra (§ 1 odst. 4 cit. dekretu).⁷³ O tomto dekretu se vedly diskuse již exilovou londýnskou reprezentací, přičemž byla řešena možnost pouhého prohlášení o pozbytí státního občanství československého a to již Mnichovem, případně 15. březnem 1939. Od tohoto okamžiku měli být státními občany Maďarska a Německa. Nakonec bylo přijato širší pojetí reflektující to, že československým právním řádem nebyl stav po Mnichovu, případně březnu 1939, fakticky právně uznáván. Osoby, které občanství Maďarska a Německa přijaly, se ale dopustily vážného aktu nepřátelství vůči ČSR, jelikož tyto státy byly s Československem ve válečném stavu od září 1938.

Tento dekret nebylo možné aplikovat paušálně, protože nebylo možné uplatnit tezi o kolektivní vině. Při rozhodování o státním občanství nebyly užity předpisy trestního práva, ale práva ústavního. Probíhala kvalifikace vztahu daných určených skupin osob ke státu Československému. Ústavní dekret č. 33 uvádí, že státní občanství československé nenáleží osobám s maďarskou či německou národností, kteří jej získaly dle předpisů daných cizí okupační mocí, a to zpětně od tohoto úkonu. Není překvapením, že největší množství těchto případů bylo po Mnichovu či po březnovém obsazení zbytku Československé republiky. Tento dekret ale rovněž určil skupinu osob, kterým nebylo občanství odňato a dále i skupinu osob, kterým bylo sice občanství odňato, ale mohly o něj znovu požádat. K zachování občanství bylo nutné, aby tyto osoby prokázaly věrnost ČSR. Tímto se rozuměla například účast v bojových operacích proti Třetí říši v zahraničí (spojenecké či československé jednotky) či v domácím odbojovém hnutí. Patřila sem rovněž i politická aktivita v zahraničí, poskytování peněznic a jiných zdrojů

---

⁷³ Nález č. 77 Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, sv. 4, Praha: C. H. BECK, 1994, str. 240.

odboji a podobné činnosti. O tom, zda bude občanství zachováno, mělo z úřední povinnosti rozhodovat ministerstvo vnitra. Lhůta pro požádání o navrácení občanství byla stanovena na 6 měsíců a to ode dne, kdy byla publikována vyhláška ministerstva vnitra. Toto mohli uplatnit další antifašisté z řad Němců, ale bylo k tomu nutné mít posudek od zvláštní komise. Detaily byly upraveny ve vyhlášce ministerstva vnitra publikované pod č. 51 Sb. ze dne 25. 8. 1945 a rovněž se této problematice dotýkal zvláštní oběžník rovněž vydaný ministerstvem vnitra ze dne 24. 8. 1945.

„Do této kategorie osob byli zařazeni jako „antinacisté“ či „antifašisté“ například ti, kdož byli zařazeni z rasových či politických důvodů jako vězni koncentračních táborů nebo ve vězení. Uvedený ústavní dekret prezidenta republiky na druhé straně postihoval ztrátou československého státního občanství i Čechy, Slováky a příslušníky jiných slovanských národů, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (par. 18 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.) ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli donuceni nátlakem anebo zvláštními okolnostmi.“⁷⁴

4.7.1 Důsledky transferu

Pro celkové pochopení transferu je důležité se zabývat i jeho důsledky. Je třeba zkoumat tuto problematiku z pohledu historického, právního, etického, politického, ekonomického a sociologicko - populačního.

Z historického pohledu byl odsun definitivním vyřešením otázky soužití Čechů a Němců v historických zemích Čech a Moravy, které trvalo sedm set let. Ze státu dvojjazyčného a státu s početnými národnostními menšinami se stal homogenní a národní stát Čechů a Slováků. Židovskou menšinu zlikvidovaly nacistické orgány v průběhu druhé světové války.

Z právního pohledu platí, že: „Po mnoha desetiletích trvání právního státu, který umožnil kultivovat a upevnit právní kulturu celých generací českého národa, přivodil Mnichov a nacistická okupace hluboké zpochybnění právních jistot. Jakmile nastaly po skončení války možnosti je regenerovat, přichází odsun jako další zásah do právních jistot obyvatelstva a narušuje právní základy republiky. Odsun sankcionoval projevy zvěle nejen proti kterémukoli jednotlivci celé jedné skupiny obyvatel republiky, ale i proti této skupině jako celku. Otevřel tak cestu

---

⁷⁴ Dejmek, Jindřich; Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Kauza: tzv. Benešovy dekrety - Historické kořeny a souvislosti (Tři české hlasy v diskusi), Praha: HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, str. 49.

nezákonnostem pozdějších let, na které česká společnost tak těžce doplatila. Učinil tak z vyhoštění miliónů lidí, po staletí usídlených v zemi, nebezpečný precedens pro budoucnost.⁷⁵

Etické hledisko se vyznačuje narušením mravních hodnot a zásad vazeb v civilizované společnosti protože byla uplatněna zásada kolektivní viny. Odsun byl záštitou pro kořistnictví (skupinové či jednotlivců), přičemž došlo k zatížení mravního konta českého národa do budoucnosti a transfer byl negativním momentem pro budování svobodné společnosti po 2. světové válce. Lidé, kterým byl konfiskovaný majetek předán většinou nebyli schopni na něm hospodařit, a tudíž nevytvořili ani kultivované sousedské vztahy ani kulturu jako takovou. Lidem, kterým byl majetek konfiskován, kteří byli leckdy nevinní, přinesl odsun hořkost. Tento fakt nezmění ani skutečnost, že ve většině případů odsunutí Němci svůj náhled na odsun změnili a již ho nadále nepovažovali za tragédii.

Politický pohled je možné rozdělit na zahraničně politický a vnitropolitický. Z hlediska vnitropolitického je důležitý odchod zámožného obyvatelstva a kvalifikovaného dělnictva, tzn. voličstvo konzervativních a proreformních stran. Bezprostřední politický zisk občanských a demokratických sil znamenal jejich oslabení do budoucnosti. Konfiskáty by bez podpory odsunu od těchto stran znamenaly zisk pouze pro komunistickou stranu.

Ze zahraničně politického pohledu šlo o přerušování spolupráce s jedním z německých států, k jejímuž navázání došlo až v 70. letech. Tato situace v konečném důsledku zamezila veškeré snahy o prozápadní orientaci poválečného Československa. Garantem odsunu se totiž stal Sovětský svaz a Dr. Beneš byl nucen pro zajištění suverenity v období po 2. světové válce hledat pomoc na východě.

Z ekonomického pohledu došlo k likvidaci velikých materiálních hodnot v pohraničních oblastech Československé republiky. Ochromen byl zejména lehký průmysl (sklářství, bižuterie a textil), kdy odborný personál i dělníci odešli do Německa. Jednalo se o ztrátu v řádu statisíců pracovníků. Jako důsledek likvidace některých měst a obcí v pohraničí byl postižen půdní a bytový fond. Krajina Sudet byla citelně poškozena a stala se poloprázdnou pustinou, obhospodařovanou většinou nekompetentním způsobem. Odsun byl příčinou dalšího hospodářského oslabení republiky, již tak dost poškozené nacistickou

---

⁷⁵ Černý, Bohumil; Křen, Jan; Kural, Václav; Otáhal, Milan (1990), Češi Němci odsun (diskuse nezávislých historiků), Praha: ACADEMIA, str. 197 – 198.

okupací, v důsledku čehož bylo Československo nuceno více se spoléhat na cizí pomoc.

Z hlediska sociologicko-populačního platí, že: „Odsunem odešla z ČSR několikamiliónová populace vyspělého obyvatelstva, jejíž úbytek se podařilo populačně vyrovnat až po třiceti letech. Nepromyšlené, nicméně bezskrupulózně mocensky prosazované pokusy „dosídlit“ poloprázdné pohraničí vedly k několika vlnám řízené migrace (Maďaři, Slováci, Rómové, volynští Češi, Rumuni, Řekové, ba i svazáci), které způsobily další destabilizaci pohraničí a znamenaly narušení organického života obyvatelstva v celostátním měřítku.“⁷⁶

Z kulturního pohledu byla při odsunu česká mysl pro německou kulturu do budoucna uzavřena. Německá kultura ovšem nebyla pouze nacistická a nacionalistická. Došlo ke konci studia odborné literatury v německém jazyce, která byla podstatná pro oblasti mezer v literatuře české. Došlo k přerušení spojení s německou filozofií idealismu a nastoupil pozitivismus, čímž byl usnadněn nástup pozdějšího totalitního státu.

Dekrety byly vydávány v letech 1940 až 1946, jejich vznik tedy spadá z větší části do doby exilové vlády v Londýně. Konec vydávání dekretů ovšem nenastal ihned po skončení 2. světové války, ale až v roce 1946, kdy zákonodárná moc přešla na nově zvolené zástupce. Zákony se zpětnou platností se dekrety staly prohlášením Československého národního shromáždění roku 1946.

4.8 Vymezení pojmu Benešovy dekrety v současnosti

Téměř deset dekretů se týká otázky potrestání bezpráví způsobeného nacismem. V těchto dekretech je řešeno odnímání majetku a práv příslušníkům maďarské a německé národnosti v Československu. V případě, že se dnes diskutuje o prezidentských, případně Benešových dekretech, tak je tím myšleno většinou oněch deset dekretů a dále i zákon z roku 1946 (Amnestijní zákon). Jedná se o :

„ „Konfiskační dekret“ č. 5/1945 z 19. května 1945, kterým je konfiskován majetek „státně nespolehlivých osob“ (mezi něž jsou vedle českých a slovenských kolaborantů počítány i všechny osoby německé či maďarské národnosti). Tento dekret rovněž prohlašuje za neplatné všechny majetkové právní úkony, k nimž došlo po roce 1938, pod „tlakem okupace“,

---

⁷⁶ Černý, Bohumil; Křen, Jan; Kural, Václav; Otáhal, Milan (1990), Češi Němci odsun (diskuse nezávislých historiků), Praha: ACADEMIA, str. 200.

-„Velký retribuční dekret“ č. 16/1945 z 19. června, jímž byly zřízeny lidové soudy, které měly trestat nacistické zločiny,

-dekret č. 12/1945 z 21. června, kterým je konfiskován zemědělský majetek Němců, Maďarů a „zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“,

-dekret č. 28/1945 o přechodném omezení výplat vkladů u peněžních ústavů (peněžních podniků) v pohraničním území,

-dekret č. 33/1945 z 2. srpna, jímž Němci, kteří se v letech 1938/1939 stali říšskými občany, i další osoby německé národnosti pozbývají československého státního občanství, pokud nebyli uznáni za antifašisty.

-dekret č. 71/1945 z 19. září o pracovní povinnosti sloužící k odstranění válečných škod, která byla uložena osobám, jež pozbyly československého státního občanství.⁷⁷

Pokud se v současné době hovoří o dekretch prezidenta republiky, mají se na mysli dále i následující dekrety:

a) dekret č. 108/ 1945 ze dne 25. října, který se vztahoval na konfiskování majetku „nepřátel“ Československé republiky z řad Maďarů a Němců.

b) dekret č. 126/1945 ze dne 27. října, který upravoval zřízení zvláštních pracovních oddílů v rámci internačních táborů a vězeňských zařízení pro nacistické zločince a jejich pomocníky a zrádce.

Dne 27. října byl rovněž vydán dekret č. 137/1945, který zřizoval pro osoby, jež nesly označení jako státně nespolehlivé, internační tábory.

Amnestijní zákon (zákon o právnosti jednání souvisejícím s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků) č. 115 ze dne 8. května 1946 omilostňuje jednání, jež se stalo v období okupace a v měsících těsně po skončení války v případě, že cílem byla pomoc k opětovnému nabytí svobody Čechů a Slováků nebo spravedlivá odplata okupantům či kolaborantům za jejich činy.⁷⁸

Poněkud odlišně vymezoval Benešovy dekrety posudek vypracovaný na žádost Evropského parlamentu při jednání o přistoupení České republiky k Evropské unii. Tento posudek se nazýval dle předsedy komise, jež ho zpracovala Froweinův posudek.

---

⁷⁷ Domnitz, Christian (2007), Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie (Diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003) Praha: DOKOŘÁN str. 22-23.

⁷⁸ Převezato z: Domnitz, Christian (2007), Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie (Diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003), Praha: DOKOŘÁN str. 23.

Froweinův posudek považoval při přistoupení České republiky k Evropské unii za právně relevantní pouze omezený počet dekretů. Za Benešovy dekrety označil tento posudek jen dekrety č. 12/1945⁷⁹, č. 28/1945 řešící konfiskace a to zejména majetku osob maďarské a německé národnosti a dále dekret č. 108/1945 o konfiskacích veškerého majetku občanů s národností německou či maďarskou, ale s výjimkou těch co zůstali loajální Československé republice. Dále se jednalo o dekret č. 33/1945 upravující československé státní občanství a jeho ztrátu pro občany německé a maďarské národnosti, kteří obdrželi občanství maďarské či německé s výjimkou osob zachovávajících loajalitu Československu. Dalším dekretem zařazeným Froweinovým posudkem do Benešových dekretů byl dekret č. 16/1945 stanovující tvrdé tresty dlouholetého vězení případně i trest smrti za neloajalitu vůči Československé republice.

Do právního rámce Benešových dekretů pro tento posudek patří i zákon č. 115/1946 řešící neprotiprávnost činů, jež by za normálních okolností byly trestné. Beztrestnost těchto činů vyžadovala kumulativně splnění dvou podmínek a to: 1) k jednání došlo v období od 30. září 1938 do 28. října 1945 a za 2) cílem tohoto činu byla pomoc v boji za svobodu Čechů a Slováků, případně se jednalo o spravedlivou odplatu za činy spáchané okupační mocí či jejími pomahači.

---

⁷⁹ „Omezení či odnětí vlastnického práva podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Mělo výrazně sankční charakter za spolupráci s fašistickým Německem. Tento sankční charakter byl výrazný zejména u osob vyjmenovaných v ustanovení § 1 odst. 1 písm. B) a § 3 odst. 1 písm. A) dekretu, tedy u zrádců a nepřátel republiky, tj. u osob jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, tedy také osob české národnosti a československé státní příslušnosti. Při uplatňování těchto sankcí však došlo k určitým křivdám, když sankce byly použity v některých případech proti takovým osobám, které se proti státu neprovinily.“ - Nález č. 77 Sbírnka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, sv. 4, Praha: C. H. BECK, 1994, str. 232. Křivdy vyplývající z užití sankcí proti osobám, které se neprovinili vůči státu měl za cíl odstranit zákon č. 243/1992 Sb.

5 Benešovy dekrety a Slovensko

V souvislosti s obnovou Československa došlo k narušení koncepce vypracované Edvardem Benešem v exilu. Změna byla důsledkem situace na Slovensku, růstu vlivu komunistů a rovněž událostmi spojenými se SSSR a jeho postupem v Podkarpatské Rusi.

V roce 1943 se na Slovensku vytvořila Slovenská národní rada (SNR). Tato rada byla sdružujícím orgánem odboje komunistického a občanského. Programem SNR byla obnova Československa, přičemž byl kladen důraz na princip vzájemné rovnosti, a dále především na reformy v oblasti sociální a hospodářské. „Slovenská národní rada byla vytvořena tzv. Vánoční dohodou, která se považuje za dokument zásadního významu, který tvořil základ obnovení Československé republiky, státu dvou rovnocenných národů, a určil politický program osvobozeného Slovenska. Stal se též východiskem pro vypracování Košického vládního programu. Dohoda zakotvila budoucí státněpolitický program SNR, který byl vytvořen na základě kompromisů dvou proudů, z nichž jeden představovali komunisté a druhý – z občanského bloku dříve utvořená Demokratická strana. Vánoční dohoda byla základem pro vývoj národně osvobozovacího boje. Vytýčila hlavní úkoly a cíle SNR, jako ústředního domácího odbojového orgánu.“⁸⁰

V okamžiku, kdy vypuklo Slovenské národní povstání, byl učiněn pokus SNR o realizaci svého programu. Dne 1. 9. 1944 bylo vydáno prohlášení o tom, že SNR přebrala nejvyšší moc výkonnou i zákonodárnou jako jediný legitimní zástupce slovenského národa. S tímto prohlášením ovšem rada deklarovala to, že má v úmyslu koordinovat svůj postup s československým odbojem v zahraničí a podílet se na vzniku nové Československé republiky. Tento postoj byl potvrzen v okamžiku, kdy bylo vydáno nařízení č. 1 SNR. V tomto nařízení byla zakotvena SNR jako orgán s veškerou pravomocí pro Slovensko v oblasti vládní, výkonné a zákonodárné moci, kterou vykonávala formou nařízení. Stávající československé a slovenské právní předpisy zůstávaly na Slovensku dle rozhodnutí SNR v platnosti prozatímně, a to jen v případě, že neodporovaly demokratickému duchu a republikánskému zřízení. Exilová vláda byla považována za reprezentaci ČSR v zahraničí. Nebyla ale přijata koncepce Dr. Edvarda Beneše o kontinuitě právní a politické v oblasti vnitrostátní.

---

⁸⁰ Převzato z: Šovčíková, Darina (1989). Slovenská národná rada v protifašistickom odboji a SNP, Banská Bystrica: ŠTÁTNA VEDECKÁ KNIŽNICA V BANSKEJ BYSTRICI, str. 16 – 17.

„ Nařízení SNR a politický vývoj na Slovensku ve svém důsledku způsobily, že na území Slovenska nebyla celá řada dekretů prezidenta republiky aplikována, a že došlo k asymetrickému uspořádání československých orgánů. Po ustavení nové československé vlády v Košicích vydával prezident republiky své dekryty ve smyslu nařízení SNR č. 30 ze dne 21. 4. 1945 s celostátní platností pouze po dohodě se Slovenskou národní radou.“⁸¹

SNR v usneseních ze dne 29. září a 16. října 1944 deklarovala úmysl přistupovat k československé exilové vládě jako k reprezentantu ČSR v cizině. Zároveň se postavila proti Benešově koncepci právní a politické kontinuity a požadovala, aby Československo bylo státem, ve kterém vedle sebe žijí dva rovnocenné národy. Po vypuknutí Slovenského národního povstání prošla SNR reorganizací. Bylo vytvořeno osmi členné předsednictvo SNR a dále byl rozšířen počet členů SNR na padesát. Rovněž byla ustavena pověřenectva, jež byla obdobou ministerstev, s pravomocemi v oblasti moci výkonné. V průběhu povstání byla snaha o koncentraci moci a jednoty SNR.

Vztah SNR a prozatímního státního zřízení měl být vyjasněn v průběhu cesty reprezentace SNR do Londýna, která se uskutečnila v období října až listopadu 1944. SNR vyslala delegaci ve složení J. Ursíny, L. Novomeský a M. Vesel. Delegace sešla a informovala vládu, Státní radu, prezidenta republiky a diplomaty z Velké Británie a USA o situaci na Slovensku a vizi SNR o poválečném uspořádání na státoprávní úrovni v Československu. Tato delegace požadovala od československých exilových politiků změnu Ústavy a státoprávního uspořádání. Při jednání byla dále řešena i otázka prezidentských dekretů a Slovenska. Byla diskutována možnost, jak harmonizovat dekryty, jež byly připraveny v Londýně s normotvorbou v rámci SNR. E. Tábořský, jenž byl tajemníkem Dr. Beneše, navrhoval vydání dekretu, díky němuž by byla exilovou vládou a Dr. Benešem vzata na vědomí zákonodárná činnost SNR pro území Slovenska, a po skončení války by došlo k její ratihabici. Druhá možnost spočívala v určení SNR či případně jejího předsedy vládním delegátem na osvobozeném území. Možným řešením bylo i zapojení SNR do „londýnských struktur“. Po jednání se SNR panovala shoda v otázce změny dekretu o vládním delegátovi. Prezidentův tajemník se ale: „ Již v říjnu 1944 zamýšlel nad nutností změnit či dokonce zrušit (zcela či zčásti) další prezidentské dekryty vydané

---

⁸¹ Dejmek, Jindřich; Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Kauza: tzv. Benešovy dekryty - Historické kořeny a souvislosti (Tři české hlasy v diskusi), Praha: HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, str. 45.

v Londýně, zejména ústavní dekret o obnově právního pořádku a „sladit“ vývoj na Slovensku „s ústavou z roku 1920, se zákonodárnou mocí prezidentovou a nařizovací mocí vlády“⁸².

Oficiální stanovisko prozatímního exilového státního zřízení se objevilo dne 23. října 1944 v usnesení vlády. K oficiálnímu sdělení delegaci SNR došlo 13. listopadu. Exilová reprezentace respektovala nařízení č. 1 SNR a požadovala dodatečnou ratihabici ze strany svobodných zástupců lidu. Byla zde potvrzena myšlenka právní kontinuity, a proto bylo nutné trvat na platnosti ústavy ČSR z roku 1920. Ústava však mohla být v nezbytných případech změněna. Tyto změny se měly týkat mimořádnosti situace v průběhu války, jejího vedení a potřeb rekonstrukce v období, než bude po válce řádně zvolen parlament. Do změny platnosti ústavy parlamentem měla být platná ústava z roku 1920. Ostatní náležitosti byly upraveny již dekretem o obnovení právního pořádku. Bylo respektováno, že ve společném státě budou žít rovnoprávné národy - Češi, Slováci a Podkarpatští Ukrajinci. V prohlášení existoval ale dovětek, že jsou respektovány i jiné postoje než tyto např. stanovisko vlády ze dne 30. června 1943 o centralizované formě státu, ale tyto postoje musí respektovat nezávislost, územní nedělitelnost a samostatnost Československé republiky. Vláda deklarovala, že nemá snahu o prejudikaci vývoje a tuto otázku ponechává pro svobodně zvolený parlament.

Ani vzájemná jednání SNR a londýnského exilu nic neměnila na faktu konkurence SNR a příslušných prezidentských dekretů na danou konkrétní oblast a rovněž předjímalu úpravu, jež měla být teprve v budoucnu zavedena. Místní národní výbory byly upraveny v oběžníku pověřence pro vnitřní záležitosti ze dne 5. září 1944. Tento oběžník byl 7. září doplněn pokyny SNR řešícími činnost a ustavení národních výborů na okresní a místní úrovni. Dne 27. září byla pověřencem pro vnitřní věci vydána směrnice upravující kompetence okresních a místních národních výborů a jejich pozici vůči konkrétním pověřenectvům.

Další ukázkou konkurujícího si zákonodárství londýnské exilové reprezentace a SNR je nařízení SNR č. 4 Sb. n. SNR ze dne 1. září 1944 upravující rozpuštění fašistických organizací a stran působících v politice, jako například HSĽS, Magyar Nemzeti Part, Deutsche Partei a Hlinkova garda. K tomuto nařízení byly přičleněny i směrnice pověřenectva pro vnitřní věci

---

⁸² Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 216 – 217.

datované k 8. září 1944. Provedení konfiskace majetku těchto organizací bylo v kompetenci místních národních výborů a jejich správa ležela na okresních národních výborech a dále na předsednictvu SNR. Podle této úpravy bylo možno za členství v těchto organizacích uložit trest 5 let odnětí svobody. Úpravy této oblasti se také týká nařízení SNR č. 11 ze dne 8. září 1944 upravující zajištění arizovaných a německých podniků a dále nařízení č. 13/1944 Sb. n. SNR o půdě utečenců a rovněž nařízení SNR č. 15 ze dne 14. září 1944 upravující zákaz zcizování nemovitostí a omezení zatěžování nemovitostí břemeny. Nařízení č. 11, 13 a 15 obsahovaly jinou úpravu, než která byla v daných prezidentských dekretech řešících zatímní správu majetku, jenž dříve náležel osobám státně nespolehlivým a dále v dekretch o provedení pozemkové reformy a restituce.

Oběžník pověřenectva SNR pro vnitřní věci ze dne 21. září 1944 o zajištění politických provinilců demonstroval samostatnost SNR v otázce retribucí. Poslední ukázkou konkurující si normotvorby jsou dekrety SNR s čísly 17 a 38, oba z roku 1944, které upravovaly funkce Národní banky a zajišťování úvěrových transakcí. Tato nařízení existovala vedle daných dekretů o finančních záležitostech.

I přes fakt vojenské porážky Slovenského národního povstání Třetí říši si zachovala SNR kontinuitu pro období po skončení války a to nařízením č. 40/1944 Sb. n. SNR ze dne 23. října 1944. Tímto nařízením byly přeneseny veškeré pravomoci SNR na jeho předsednictvo a posléze i na jednotlivé členy. Z těchto členů se někteří dostali na osvobozené území ve východním Slovensku a z nich se vytvořila koncem ledna 1945 Delegation SNR pro osvobozené území. Delegaci tvořili zpočátku V. Šrobár, J. Púll, J. Ursíny a L. Novomeský. Dne 21. února 1945 byla obnovena činnost předsednictva SNR, do které kromě těchto čtyř dříve jmenovaných přišli J. Styk, J. Šoltész a G. Husák. Pro zajišťování moci výkonné byla obnovena činnost pověřenectev sdružených do kolektivního orgánu, který se nazýval Sbor pověřenců pro projednání společných a mezirezortních otázek. Sbor byl ustaven na základě nařízení Předsednictva č. 1/1945 Sb. n. SNR upravující ústřední úřady. Toto nařízení pochází ze dne 21. února 1945 a znamenalo přeměnu Předsednictva Delegation na Předsednictvo SNR. Předsednictvo ustavilo 12 pověřenectev, přičemž v čele každého z nich stál pověřenec, který měl svého zástupce. Oba byli určeni Předsednictvem SNR⁸³.

---

⁸³ Převzato z: Šovčíková, Darina (1989). Slovenská národná rada v protifašistickom odboji a SNP, Banská Bystrica: ŠTÁTNA VEDECKÁ KNIŽNICA V BANSKEJ BYSTRICI, str. 24.

Pověřenectva byla ustavena pro různé oblasti a to: „ Pro věci vnitřní, pro zemědělství a pozemkovou reformu, pro průmysl, živnosti a zásobování, finance, školství a osvětu, soudnictví, sociální péči, zdravotnictví, železnice, veřejné práce, pošty a telegrafy a pro věci vojenské.“⁸⁴

Ze dne 2. března 1945 pochází usnesení SNR, jež je známé jako Stanovisko a požiadavky slovenského národa, ve kterém došlo k opětovnému potvrzení zásad pro uspořádání v osvobozeném Československu. Zejména šlo o zásadu rovnosti, která byla prohlášena prezidentem a novou vládou a dále i o zásadu rozdělení kompetencí ústředních československých a slovenských orgánů. Ústředním orgánům, případně i dekretům, byla vyhrazena oblast zahraničního obchodu, zahraniční politiky a obrany a i záležitosti, které byly částečně oběma národům společné. V částečně společných záležitostech byla předpokládána dohoda mezi prezidentem SNR a ústřední vládou. Do této oblasti patřila poválečná rekonstrukce a otázka financí.

SNR definovala základní body programu vlády a tím byla retribuce a odsun německé a maďarské menšiny a reformy v hospodářské oblasti. Tyto body měly být podkladem pro moskevská jednání, při kterých byla probírána podoba a program vlády Československa a při nichž byla SNR samostatným politickým subjektem. Dokument byl předložen účastníkům jednání a Dr. Benešovi.

Díky těmto nařízením SNR nedošlo na Slovensku k aplikaci celé řady dekretů prezidenta republiky a rovněž i k asymetrii československých orgánů. Ačkoliv londýnská vláda měla za cíl unifikaci, namísto ní naopak zesílil na Slovensku a v českých zemích dualismus právní a správní. Z hlediska dekretů prezidenta republiky je nutné říci že: „ Se ještě prohloubily rozdíly v úpravě platné poté v českých zemích a na Slovensku, což jasně ukázala obnovená legislativní činnost orgánů SNR od února 1945, zejména v otázce konfiskace a rozdělení německého a maďarského zemědělského majetku.“⁸⁵

Slovenské národní povstání sice skončilo nezdarem, ale autorita SNR nemohla být i přes tento fakt opominuta. Bylo jasné, že díky postavení a autoritě SNR nebylo možné udržet centralismus v Československu jako před Mnichovem. I snahy E. Beneše o širokou decentralizaci státu ani vstřícné gesto ve formě tolerančního patentu pro existenci národa slovenského a českého nemohly na

---

⁸⁴ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 219.

⁸⁵ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 220.

daném stavu nic změnit. Z pohledu mezinárodního práva londýnské prozatímní státní zřízení a jeho mezinárodně právní status dalo možnost nepohlížet na Slovensko jako na stát samostatný a hlavně nebylo díky tomu státem nepřátelským a poraženým po druhé světové válce.

Na Slovensku, které mělo v období války status nezávislého státu, byly dekretem Slovenské národní rady z 1. března 1945 ponechány v platnosti všechny zákony vydané mezi 1. březnem 1939 a zářím 1944 za předpokladu, že nejsou v rozporu s demokratickými a republikánskými principy.⁸⁶

5.1 Diskuse o vztahu SNR a londýnské exilové normotvorby

Vznik SNR a publikace jejího nařízení č. 1 je z pohledu právně teoretického zajímavá vztahem nařizovací moci SNR k Benešově teorii kontinuity. Toto nařízení má rovněž důležitý vztah k poválečným diskuzím o materiální či formální kontinuitě či případně diskontinuitě a zejména k reálnému státoprávnímu uspořádání společného státu Čechů a Slováků.

Diskuse o vztahu nařizovací moci SNR k londýnské exilové normotvorbě byla ze strany Slovenska ovlivněna teoretiky jako například M. Takáčem a Š. Lubym a Komisí SNR zabývající se přípravou ústavněprávního postavení Slovenska v poválečném Československém státě. Tito představitelé: „Z normotvorné činnosti SNR konstruovali v duchu právního normativismu buď v nařízení č.1 nebo 30 Sb. n. SNR „ohnisko“ nového právního řádu, z něhož bylo možné dovodit i vznik nové československé nebo slovenské státnosti.“⁸⁷

Š. Luby, přinesl do debaty o vztahu nařizovací moci SNR a exilové normotvorby myšlenku, že činnost SNR znamenala revoluci proti právnímu řádu Československa, což mělo za následek dvě „ohniskové normy“, přičemž první byla vytvořena v rámci nařizovací moci SNR a druhá v londýnské exilové normotvorbě. M. Takáč hovořil o koexistenci dvou právních řádů, a to relativně osamostatněného slovenského (SNR) a československého (londýnský exil). Právní normy slovenského válečného státu bylo možno použít díky ohniskovému normativnímu aktu SNR.

---

⁸⁶ Převzato z: Continuity of Law in Eastern Europe, Kazimierz Grzybowski: The American Journal of Comparative Law, Vol. 6, No. 1 (Winter, 1957), pp. 44-78 Published by: American Society of Comparative Law, str. 54, staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/837888>.

⁸⁷ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 221.

Česká strana usilovala o zeslabení významu právního a politického vývoje na Slovensku na přelomu let 1944 a 1945. Důvodem českého postoje byla obava z ohrožení doktríny kontinuity Československa v právní oblasti. Z české strany se jedná hlavně o J. Hoffmana a Z. Neubauera. Po 2. světové válce byly argumenty Slovenska opomíjeny, a to zejména Prokopem Drtinou, který působil ve funkci ministra spravedlnosti. Po roce 1948 bylo uplatněno pojetí komunistů, jež hlásalo revoluční a zásadní diskontinuitu s celým systémem Československa před Mnichovem, a to s úplně celým systémem ekonomickým, politickým a právním. V 50. letech byla činnost slovenských národních orgánů kritizována jako buržoazní nacionalismus. Toto odsouzení se dotklo i představitelů SNR z řad komunistů, jako například G. Husáka. Za éry socialismu se autoři jako Š. Luba a J. Beňa vyjadřovali, že původním významem vzniku SNR byla diskontinuita poválečné Československé republiky s předmnichovskou republikou a že se okamžik ustavení SNR stal revolučním zlomem, od kterého kontinuita již nebyla možná.

Dalším obdobím byla doba po rozpadu Československa v roce 1992, kdy byla SNR a její normotvorná činnost brána jako klíčová pro vznik slovenské státnosti a jejího právního řádu. Například J. Beňa považuje nařízení č. 1/1944 Sb. n. za jádro geneze antifašistické a demokratické státnosti Slovenska, kterou spojuje s právním řádem Slovenska. „SNR tedy považuje za původní zdroj legitimacy a státnosti a toto tvrzení opírá o suverenitu lidu a právo národa na sebeurčení. Dovolává se i návratu k normativní teorii a k myšlenkám Š. Lubyho a M. Takáče. Připouští sice mezinárodně právní existenci ČSR, avšak „ústavněprávně“ se československý stát podle něj z hlediska SNR jen začal znovuvytvářet.“⁸⁸

O koexistenci právních řádů československého a slovenského lze dle Beni hovořit od vydání nařízení SNR č. 30/1945 Sb. n. Toto mělo jasný účel – ústavněprávně a historickoprávně legitimizovat Slovenskou republiku. Klíčové byly nikdy nepřetržené kořeny SNR v legislativní oblasti. Slovenští právní historici hledali řešení sporu mezi jejich stanovisky a stanovisky Čechů ale i s teoriemi, jež berou za počátek slovenské státnosti 14. březen 1939. Jedná se o otázku, na které se česká a slovenská strana úplně neshodne, a to z toho důvodu, že každá se zaměřuje na jinou stránku dějin. Z českého úhlu pohledu je důležitý

---

⁸⁸ Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945)*, Praha: LINDE, str. 222.

názor P. Maršálka, který potvrzuje kontinuitu existence státu, ale ne právního řádu. V případě právního řádu se jedná o porušení formální kontinuity a v určité míře i materiální kontinuity, která byla porušena slovenským národním povstáním a mocí nařizovací SNR. Po 2. světové válce se republika obnovila z hlediska práva na úplně jiných základech, které byly spíše revoluční, než restituční. Tento pohled by mohl přinést smír českých a slovenských stanovisek.

Teorie kontinuity a obnovy koncipovaná Edvardem Benešem byla ohrožena situací na Slovensku a událostmi spojenými s aktivitami SSSR na Podkarpatské Rusi. Sovětské orgány nedostatečně spolupracovaly s československým vládním delegátem, přestože se ke spolupráci zavázaly příslušnou československo-sovětskou smlouvou. Naopak nijak nevystoupily proti „spontální“ aktivitě zdejších občanů směřující ke spojení podkarpatské Rusi se SSSR. V pozadí této snahy byl patrný vliv orgánů NKVD⁸⁹. Beneš spolu s vládou v exilu museli uznat připojení Podkarpatské Rusi jako Zakarpatské Ukrajiny ke komunistickému Rusku. Tento faktický stav byl stvrzen mezinárodní smlouvou československo-sovětskou ze dne 29. 6. 1945 a ústavním dekretem prezidenta republiky č. 60 /1945 Sb., který řešil přípravu jejího provedení.

Londýnská exilová vláda Československa se do osvobozeného Československa nemohla vrátit ve svém původním složení. Po nátlaku KSČ a žádosti sovětského diplomatického sboru bylo určeno, že vláda v exilu ukončí svou činnost demisí, a na osvobozeném území bude vytvořena vláda nová. V březnu roku 1945 Edvard Beneš odjel do Moskvy, kde následovalo jednání mezi londýnskými exilovými politiky, moskevským vedením KSČ a reprezentanty SNR týkající se složení nové vlády. Následovala dohoda nejen o skladbě nové vlády, ale i jejím programu. K vyhlášení tohoto programu došlo v osvobozených Košicích, což bylo symbolem obnovení republiky.

---

⁸⁹ „NKVD (Narodnyj komissariat vnutrennych děl) Bývalý lidový komisariát vnitra, který 1934-46 řídil práci tajné politické policie v SSSR. V roce 1946 byl NKVD přeměněn na ministerstvo vnitra a ministerstvo státní bezpečnosti. Tak jako předchozí i následné organizace (Čeka, GPU, OGPU, KGB) byl NKVD nástrojem Stalinových represí, čistek a útlaku, moc NKVD byla neomezená.“ - staženo dne 17. 2 2012 z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/nkvd.php>.

6 Dekrety a Prozatímní národní shromáždění

Prozatímní národní shromáždění bylo zakotveno ústavním dekretem, který byl připravován již koncem července 1945. V tomto období byl citelný tlak prezidenta republiky směřující k tomu, aby byl alespoň prozatímní parlament ustaven v co nejkratší době. Tlak byl mimo jiné zapříčiněn mezinárodně politickými faktory. Prezident vedl na téma orgány státu na osvobozeném území sérii rozhovorů s velvyslancem britské královny panem Nicholsem.

Kromě vnějších vlivů byla i snaha prezidenta umírnovat radikální myšlenky pocházejících z vládních kruhů. Vládě a hlavně jejím členům z komunistické strany více vyhovoval stav, kdy zákonodárství bylo svěřeno do rukou prezidenta prostřednictvím dekretů, a ne parlamentu.

Vytvořením Prozatímního národního shromáždění bylo spojeno s omezením normotvorby SNR či se vznikem odpovídajícího orgánu i v českých zemích. Mohlo se jednat o zemské sněmy, které byly vytvořeny ze zemských národních výborů nebo mohl být daný orgán vytvořen z 200 českých poslanců Prozatímního národního shromáždění.

Diskuse o ustavení Prozatímního národního shromáždění byla vedena nejdříve v Národní frontě⁹⁰ a od začátku srpna roku 1945 se vedla na ministerstvu vnitra, Předsednictvu ministerské rady a na vládě. Osnova daného ústavního dekretu i nařízení vlády byla připravována ve spolupráci ministerstva vnitra a komise tvořená A. Procházkou, V. Majerem a K. Gottwaldem. Delegace vlády řešila otázku vytvoření jediného zákonodárského sboru pro osvobozené území i se Slovenskou národní radou.

Otázka způsobu jakým bude voleno Prozatímní národní shromáždění byla řešena i na schůzi vlády dne 14. srpna 1945. Podrobná úprava volby do Prozatímního národního shromáždění byla obsažena v dekretu prezidenta republiky, ale měla být upravena jen formou nařízení vlády.

Největší komplikaci představovaly politické dohody stran Národní fronty se zástupci společenských organizací, jejich paritním zastoupení v Prozatímním

---

⁹⁰ „Národní fronta Čechů a Slováků (NF), seskupení politických stran a společenských organizací v Československu v letech 1945-90. Byla ustavena v březnu 1945 v Moskvě představiteli londýnského a moskevského zahraniční odboje a zástupci Slovenské národní rady. V jejím programu byl zakotven princip národní jednoty a spolupráce všech demokratických a antifašistických sil v poválečné ČSR. Sdružovala všechny povolené politické strany a měla řešit zásadní politické otázky a spory. Demokratickými stranami byla chápána jako koalice politických stran, postupně byla zneužívána KSČ, zejména v průběhu únorového převratu 1948.“ – Staženo dne 17. 2. 2012 z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/nf.php>.

národním shromáždění a principu nepřímých voleb, kde nejnižší instanci představovaly místní národní výbory. Otázka Slovenska byla na schůzi vlády vyřešena smírně – potvrzením, že Slovensko bude bráno jako jeden volební obvod se 100 poslanci. V případě Slovenska bylo dosaženo politickou dohodou paritní rozdělení poslanců mezi Komunistickou stranou Slovenska a Demokratickou stranou.

„Dne 25. srpna 1945 podepsal E. Beneš ústavní dekret prezidenta republiky č. 47/1945 Sb., o Prozatímním národním shromáždění. Také v tomto případě poválečný předpis navazoval na londýnský dekret prezidenta republiky ze dne 4. prosince 1944 o národních výborech a Prozatímním národním shromáždění, jehož platnost potvrdilo usnesení vlády a vyhláška ministra vnitra č. 43/1945 Sb. z 3. srpna 1945. Podle článku 1 ústavního dekretu o Prozatímním národním shromáždění vykonávalo Prozatímní národní shromáždění zákonodárnou moc „pro celé území Československé republiky“, a to až do doby „než se sejde Národní shromáždění“ zvolené podle všeobecného, rovného, přímého a tajného volebního práva a podle zásady poměrného zastoupení.“⁹¹

Zákonodárnou činnost vykonávalo Prozatímní národní shromáždění až do schůze Ústavodárného národního shromáždění dne 18. července 1946. Ústavodárné národní shromáždění bylo obsazeno na podkladě voleb ze dne 26. května 1946.

Prozatímní národní shromáždění bylo tvořeno jedinou 300 člennou sněmovnou Prozatímního národního shromáždění a mělo za úkol potvrdit E. Beneše jako prezidenta republiky až do volby nového prezidenta a přiměřeně přebrat pravomoci Národního shromáždění v rámci ústavních a jiných zákonů. Změny ústavy byly možné jen v nezbytných případech. Otázky týkající se Slovenska bylo nutné přijmout nadpoloviční většinou slovenských zástupců v Prozatímním národním shromáždění. Prozatímní národní shromáždění bylo přiměřeně upraveno ustanoveními o poslanecké sněmovně Národního shromáždění obsaženými v ústavě a v jednacím řádu č. 325/1920 Sb.

Volby do Národního shromáždění probíhaly na podkladě nařízení vlády č. 48/1945 Sb., které upravovaly volbu do tohoto orgánu prostřednictvím delegátů z národních výborů a ze správních komisí, působících na zemských sjezdech.

---

⁹¹ Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE, str. 400 – 401.

Čechy, Morava a Slezsko byly v jednom volebním obvodu, do kterého se obsazovalo 200 poslanců a 200 náhradníků. Slovensko bylo jedním obvodem se 100 poslanci a 100 náhradníky.

Kandidátní listina mohla být pro volbu do Prozatímního národního shromáždění sestavena pouze stranou z Národní fronty Čechů a Slováků a na ní navázané společenské organizace. Těmito společenskými organizacemi byly například církve, vysoké školy, jednotný zemědělský svaz, Ústřední rada odborů a Akademie věd a umění.

Vyhláška ministra vnitra č. 249 Úředního listu podrobně rozpracovala problematiku kandidátních listin pro volby do Prozatímního národního shromáždění. Úprava voleb byla obsažena i v nařízení vlády č. 49/1945 Sb., řešící volby do zemských a okresních národních výborů pro Čechy. Na Slovensku byly volby do okresních národních výborů upraveny předpisy Slovenské národní rady.

6.1 Vliv politických stran na vznik Prozatímního národního shromáždění

Vznik Prozatímního národního shromáždění nelze analyzovat jen na podkladě rozboru dané právní úpravy, ale je nutné zohlednit i politické dohody. V případě politických dohod se jednalo o pokračování diskuse o vládním programu započaté již v Košicích. Poté co byla v Košicích ustavena vláda následovala schůzka představitelů národních socialistů, sociální demokracie a Komunistické strany Čech, na niž byl určen jejich společný postup a další eventuální spolupráce. Blok těchto tří levicově smýšlejících stran byl ustaven již v londýnském exilu.

Komunisté a národní socialisté předložili každý svůj návrh na ustavení souběžných politických struktur k Národní frontě. Rozdíl v těchto dvou návrzích byl v tom, že komunisté chtěli spolupracovat pouze v rámci stran Bloku a národní socialisté volili spolupráci v rámci kompletní Národní fronty včetně spolupráce v rámci Čech i s lidovci.

Neshody panovaly mezi zástupci vládních stran o otázce jednotnosti odborů a dále i např. o tom, jaké by mělo být vnitřní uspořádání Národní fronty.

Národní socialisté přijali návrh na další existenci Bloku tří levicově orientovaných stran a dále na spolupráci lidové strany s národními socialisty pouze na půdě Národní fronty a vlády.

Národní výbory a Prozatímní národní shromáždění byly upraveny dohodou o společném postupu uzavřenou stranami Bloku a to konkrétně Petrem Zenklem

za národní socialisty, Klementem Gottwaldem za komunisty a zástupcem demokratické strany byl Zdeněk Fierlinger.

Prozatímní národní shromáždění mělo být vytvořeno dohodou čtyř vládních stran a procentem zástupců ze zájmových organizací a odborníků, jež nebyli členy žádné politické strany. Oborníci museli být státně spolehliví a o jejich přípustnosti muselo dojít ke shodě všech politických stran. Obdobná koncepce byla použita i pro obsazování okresních, místních a zemských národních výborů.

Problém pro koncept nepřímých voleb nastal již při ustavování místních národních výborů, které vznikly ihned po osvobození, ať už na podkladě veřejných voleb konaných při shromáždění lidu či na podkladě aklamace. Složení národních výborů ustavených bezprostředně po osvobození území neodpovídalo paritě zastoupení obsažené v dohodě stran Bloku. Hlavní byl výrazný nepoměr vlivu komunistické strany Čech v místních národních výborech oproti jiným politickým stranám. V případě Komunistické strany se jednalo o zhruba 17000 členů z celkového počtu 43000 členů národních výborů a v počtu předsedů z komunistické strany bylo okolo 1800 z celkového počtu zhruba 3900. Tento údaj platí pro Čechy a obsazení předsedy a členy komunistickou stranou bylo na Moravě zhruba třetinové.

Parita zůstala zachována pro okresní shromáždění volitelů a při zemských sjezdech delegátů. Delegáti z národních výborů na sjezdech 14. října 1945 učinili volbu poslanců Prozatímního národního shromáždění. 15. října publikoval ministr vnitra vyhláškou č. 333 v Úředním listu informace o výsledcích voleb. V Prozatímním národním shromáždění byl například Z. Nejedlý a z londýnských exilových reprezentantů H. Ripka, Ducháček a P. Drtina. Britský diplomat P. Nichols za největší úkol Prozatímního národního shromáždění označil potvrzení E. Beneše jako prezidenta republiky, ratificaci dekretů a vytvoření hráze přílišné moci ministrů. Dalším úkolem Prozatímního národního shromáždění bylo vytvoření podmínek pro svobodu projevu.

„Ustavením Prozatímního národního shromáždění – prvního poválečného parlamentu skončilo dekretální období bezprostředně poválečného období. Prozatímní národní shromáždění se sešlo ke své první schůzi 28. října 1945. Členové Prozatímního národního shromáždění na ní složili slib poslance a zvolili za předsedu J. Davida a spolu s ním i pětičlenné předsednictvo. Formálně na druhé schůzi poté Prozatímní národní shromáždění potvrdilo ve smyslu ústavního

dekretu č. 47/1945 Sb. E. Beneše ve funkci prezidenta republiky až do doby, než bude zvolen prezident nový.“⁹²

Na druhé schůzi Prozatímního národního shromáždění měl projev Edvard Beneš, ve kterém hovořil o mezinárodněprávním a politickém vývoji od Mnichova až nahlíženo optikou teorie continuity do obnovy Československa. Na tento projev sbíral E. Beneš materiály hlavně o otázce Mnichova, ale nakonec tato problematika nebyla prezentována z důvodu krátkého času od konce války. V projevu se Beneš zabýval nejdůležitějšími změnami československého právního řádu a dekrety ve vazbě na odsun spojený s otázkami státního občanství a reparací. Prezident Beneš rovněž zmínil otázku pozemkové reformy, národních výborů a znárodnění a dalších zásahů do ekonomické oblasti. Zdůraznil nutnost konfiskace majetku Němců, jež byla včleněna do československých reparačních nároků. Ministr Ďuriš, který byl členem komunistické strany, nesouhlasil s pozemkovou reformou, jejíž obsah neodpovídal původním Benešovým stanoviskům či stanoviskům z roku 1944, jež byly vysloveny na Evropské komisi při přípravě postojů Československa k vyslovení podmínek příměří s německou stranou. Beneš vyzval parlament, aby schválil základní prezidentské dekrety, ale s tím, že bude nutné některé dekrety opětovně probrat a některé částečně revidovat či dokonce změnit. Ratihabice byla jedním z nejdůležitějších úkolů Prozatímního národního shromáždění.

---

⁹² Kuklík, Jan (2002), *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945)*, Praha: LINDE, str. 404.

7 Benešovy dekrety a EU

V rámci debaty o přistoupení České republiky k Evropské unii se stala otázka Benešových dekretů aktuální. Hlavním odpůrcem přistoupení České republiky k Evropské unii se stal Jörg Haider. Velké množství poslanců Evropského parlamentu vidělo v diskusi i snahu o pozdržení procesu rozšíření Evropské unie a celkově vnímalo toto rozšíření skepticky. Dekrety se staly nikoliv pouze bilaterální, ale celoevropskou otázkou.

7.1 Froweinův posudek⁹³

Pro právní posouzení souladu dekretů prezidenta republiky a práva Evropské unie si nechali poslanci Evropského parlamentu vypracovat posudek od komise odborníků v čele s Joachenem A. Froweinem, která dospěla k závěru, že právní řád České republiky je v souladu s právním řádem Evropské unie. Komise byla složena z prof. Dr. Dres. h. c. Joachena A. Froweina z Heidelbergu a prof. Dr. Ulfa Bernitze ze Stockholmu a dále i Rt. Hon. Lorda Kingslanda Q. C.

Poslanci Evropského parlamentu si nechali vypracovat právní posudek analyzující Benešovy dekrety. Tento posudek byl klíčovým bodem debaty v Evropském parlamentu a řešil se v něm soulad práva Evropské unie a Benešových dekretů. Komise došla k těmto závěrům: „1. Konfiskace na základě Benešových dekretů nevytváří podle právních předpisů EU problém, neboť právní předpisy EU nemají zpětnou účinnost.

2. Dekrety týkající se občanství leží mimo působnost EU

3. Český systém restitucí, i když je v některých ohledech diskriminační, jak shledal Výbor pro lidská práva při OSN, nevytváří problém podle právních předpisů EU.

4. V procesu přistoupení musí být vyjasněno, že trestní rozsudky na základě Benešových dekretů nemohou být po přistoupení uplatňovány.

5. Zrušení zákona č. 115 z roku 1946, který vyjímá případy „spravedlivé odplaty“ z trestní odpovědnosti, se v souvislosti s přistoupením nejeví jako povinné. Důvodem je, že jednotlivci se na tato ustanovení spoléhají po více než 50 let a jako takoví mají oprávněné očekávání, že nebudou za tato konání nyní trestně stíháni. Protože však shledáváme tento zákon neslučitelný s lidskými

---

⁹³ Jochen Frowein (prof. Dr. Dres. h. c.), dříve působil ve funkci ředitele Institutu Maxe - Plancka pro srovnávací veřejné právo a mezinárodní právo v Heidelbergu (Německo), a dále na postu místopředsedy Evropské komise pro lidská práva. Převzato z: Spirit, Michal (2004), Tzv. Benešovy dekrety (předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky), Praha: OECONOMICA, str. 401.

právy a všemi základními právními zásadami, jsme toho názoru, že by Česká republika měla tento fakt oficiálně uznat.

6. Založili jsme své posudky na přesvědčení, že od okamžiku přistoupení budou mít všichni občané EU na území České republiky stejná práva.⁹⁴

V posudku se za prvé zjistilo to, že: „vyvlastnění majetku a odejmutí státního občanství na základě dekretů a také současný český restituční systém jsou slučitelné s právem Evropské unie. Za druhé by se podle posudku měla na osoby osvobozené na základě tzv. amnestijního zákona vztahovat presumpce nevinny. Třetí rozhodnutí posudku se týkalo osob odsouzených poválečným zákonodárstvím v nepřítomnosti, tedy těch osob, které v době rozsudku pobývaly v zahraničí. Tyto rozsudky by podle Froweinova posudku neměly být vykonány.“⁹⁵

Ze strany vědců, kteří posudek zpracovali, byl dán požadavek, že Česká republika po vstupu do Evropské unie musí garantovat stejná práva pro všechny občany Unie. Podstatné pro vstup České republiky do Evropské unie bylo to, zda Česká republika splňovala tzv. Kodaňská kritéria. Jedná se o základní kritéria pro přijetí států střední a východní Evropy do Evropské unie. Tato kritéria byla přijata na kodaňském summitu pro rozšíření Evropské unie v roce 1943.

Pro problematiku Benešových dekretů je důležité první ze tří kritérií a to zajistit: „„Stabilitu institucí zaručujících demokracii, vládu práva, lidská práva a respektování a ochranu menšin“, což bylo definováno jako politická kritéria. Tyto požadavky byly očekávatelné, i když je zatím žádné smlouvy o Unii nedefinovaly, a byly jako ústavní zásady vtěleny do Smlouvy o Evropské unii přijetím tzv. Amsterodamské smlouvy, a poté už často zdůrazňovány, jako tomu je například v Chartě základních práv Evropské unie.“⁹⁶

Romano Prodi, předseda Evropské komise, řekl, že: „Státy, s nimiž Evropská unie jedná o přistoupení, splňují politickou část kodaňských kritérií, že tedy jsou stabilními demokraciemi, v nichž jsou dodržována lidská práva.“⁹⁷

---

⁹⁴ Spirit, Michal (2004), Tzv. Benešovy dekrety (předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky), Praha: OECONOMICA, str. 400 – 401.

⁹⁵ Domnitz, Christian (2007), Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie (Diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003), Praha: DOKOŘÁN, str. 44 - 45.

⁹⁶ Veber, Václav (2009), Dějiny sjednocené Evropy, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, str. 403.

⁹⁷ Domnitz, Christian (2007), Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie (Diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003), Praha: DOKOŘÁN, str. 47.

Německá strana CDU/CSU požadovala, aby i přes Froweinův posudek bylo ze strany České republiky učiněno smířlivé gesto. Tímto bylo prohlášení prezidenta Václava Klause ze dne 15. března 2003 v souvislosti s výročním okupace, ve kterém se vyjádřil v tom duchu, že se během druhé světové války a v bezprostřední návaznosti na ní staly nepřijatelné činy.

„Především ve 20. století došlo v různých časových vrstvách k mnoha situacím, které stály na vzájemně nekompatibilních představách o společnosti, právních systémech a představách o morálce. Pravděpodobnost, že by prostřednictvím obnovené právní debaty se mohlo podařit zrušit československé prezidentské dekrety, je však menší než dříve.“⁹⁸ Situace je pro českou stranu po intenzivním vyjasňování stanovisek přehlednější a dále neexistuje možnost nátlaku, která by byla srovnatelná s podmiňováním vstupu do Evropské unie tím, že budou zrušeny dekrety. Benešovy dekrety, vyhnání a odsun Němců jsou považovány za jakási symbolická místa paměti (Erinnerungsort)⁹⁹.

---

⁹⁸ Domnitz, Christian (2007), Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie (Diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003), Praha: DOKOŘÁN, str. 114.

⁹⁹ Blíže: Domnitz, Christian (2007), Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie (Diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003), Praha: DOKOŘÁN, str. 24.

8 Závěr

Vydávání dekretů prezidenta republiky bylo zapříčiněno situací po mnichovské dohodě a z ní vyplývající protiprávní a protiústavní situace v Československu. Po nátlaku ze strany nacistického Německa došlo k podpisu Mnichovské dohody jako mezinárodněprávního dokumentu, po jehož podpisu odešla velká část politických představitelů do exilu. Odešlo i mnoho vojáků, kteří se poté začlenili do nově vznikajících jednotek v zahraničí.

Exilová reprezentace se utvářela nejprve v Paříži a po vojenské porážce Francie následoval přesun exilových struktur v čele s prezidentem E. Benešem do Londýna. V Londýně se snažil E. Beneš o uznání exilové vlády a sebe samého jako exilového prezidenta. Britská vláda nejprve uznala prozatímně exilovou reprezentaci dne 21. července 1940 a k definitivnímu uznání došlo britskou nótou z 18. července 1941. Prozatímní exilovou reprezentací byla prosazována teorie kontinuity, která spočívala v nepřerušném právním vývoji od první Československé republiky a především v zneplatnění Mnichova a všech jeho důsledků.

Exilová reprezentace se skládala z několika orgánů. V čele stál Edvard Beneš ve funkci prezidenta republiky, který velmi úzce spolupracoval s Kanceláří prezidenta republiky, spojenou s takovými jmény jako byl osobní prezidentův tajemník E. Tábořský, politický referent P. Drtina a kancléř Smutný.

Dekretem č. 1/1940 úředního věstníku byla ustavena Státní rada, která zejména podávala poradní zprávy k záležitostem, které jí byly předloženy buď prezidentem, nebo vládou. Dalším orgánem se stala Právní rada, která vznikla na podkladě rozhodnutí Edvarda Beneše a usnesení vlády. Jednalo se o quasi soudní a poradní orgán, jež měl nezanedbatelný vliv na přípravu dekretů a rovněž na zákonodárné aktivity chystané pro osvobozené území Československa.

Pro přípravu dekretů prezidenta republiky byla zcela nezanedbatelná účast vlády na tomto procesu. Přípravné aktivity směřující k vydávání dekretů měla na starosti jednotlivá ministerstva, do jejichž kompetence příslušný dekret zasahoval. Nejdůležitějšími ministerstvy byla ministerstva vnitra, obrany, spravedlnosti a zahraničních věcí. V ekonomické oblasti se jednalo hlavně o ministerstvo financí, průmyslu a obchodu a hospodářské obnovy.

Po vypracování návrhu osnovy dekretu byl příslušným ministerstvem, kterým byl daný dekret vytvořen, zaslán všem ostatním úřadům exilového státního zřízení, a to Předsednictvu ministerské rady, Kanceláři prezidenta

republiky a ostatním ministerstvům. Pokud se vyskytly k danému návrhu připomínky, pak došlo k jejich zaslání tomu ministerstvu, jež bylo navrhovatelem osnovy dekretu a dále Předsednictvu ministerské rady a ostatním ministerstvům. Tento postup byl zachován z toho důvodu, aby měli členové vlády čas na přípravu pro diskusi ve vládě. Pokud byl text bez připomínek, tak byl zaslán vládě prostřednictvím Předsednictva ministerské rady.

Exilová normotvorba byla po vzoru zahraniční úpravy, hlavně polské, dána do rukou prezidenta a vlády. Byla užita podobná koncepce jako v zákoně č. 330/1938 Sb., jež byl přijat po Mnichově a významně redukoval moc parlamentu. Prezidentovi byla svěřena pravomoc vydávat ústavní dekrety prezidenta republiky a dekrety prezidenta republiky. Přičemž ústavní dekrety prezidenta republiky měly sílu ústavního zákona a „obyčejné“ dekrety prezidenta republiky měly sílu zákona. Proces přijímání dekretů a ústavních dekretů byl totožný.

Důležitý byl i vztah dekretů prezidenta republiky a Slovenska. Roku 1943 byla Vánoční dohodou vytvořena Slovenská národní rada. SNR nechtěla přijmout teorii kontinuity prosazovanou Edvardem Benešem a kladla důraz na princip vzájemné rovnosti a znovuvytvoření státu dvou rovnocenných národů Čechů a Slováků. Slovenská národní rada se prohlásila za orgán, jenž měl veškerou pravomoc pro moci zákonodárné a výkonné. Situace na Slovensku a činnost SNR vedla k nerovnoměrnému uspořádání orgánů Československa a k faktu, že některé dekrety prezidenta republiky nebyly na Slovensku uplatněny, protože si zákonodárství exilového zřízení a SNR v některých oblastech konkurovalo. Toto bylo způsobeno vznikem dvou ohniskových norem, upravující možnost legislativní činnosti v rámci londýnské exilové reprezentace a možnost normotvorby v rámci SNR.

Dekrety, jež byly vydány na území Československa osvobozeného od nacistů, byly odlišné od dekretů vydaných v londýnském exilu. Jednalo se o změny kvalitativní i o změny v rozsahu upravované problematiky, a rovněž o změny ve způsobu přípravných prací na dekretch prezidenta republiky a jejich následného přijímání. Bylo to období poklesu vlivu Kanceláře prezidenta republiky a Edvarda Beneše na procesu přípravy dekretů a naopak růstu vlivu politických stran začleněných do Národní fronty. Došlo také k vzrůstání vlivu vlády a aparátu jednotlivých ministerstev. Jednalo se o přechodné opatření do ustavení Prozatímního národního shromáždění. Pro přechodné období byl velmi důležitý Košický vládní program, jenž uváděl v život dekrety z tohoto období.

Na osvobozeném území bylo vydáno okolo 140 dekretů upravujících retribuci, úpravy postavení státních orgánů, státního hospodářství, vysokého školství, znárodnění a i dekrety řešící právní postavení nepřátel státu, a to jak z řad domácího obyvatelstva, tak i z řad Maďarů a Němců.

Na základě článku XII. Postupimské konference došlo k transferu obyvatel německé a maďarské národnosti, jež se zapojili do protistátní činnosti. Odsun byl nejprve živelný, který následoval ihned po skončení války a při němž došlo ke zbytečným ztrátám na životech. Později následoval již odsun státem regulovaný. Okruh osob, jež měly být odsunuty, byl upraven ústavním dekretem č. 33/1945 Sb., přičemž byla vytvořena teorie, že občanství osob zde vymezených zaniklo až vydáním tohoto dekretu a ne Mnichovem či 15. březnem, protože stav po Mnichovu nebyl právně uznáván.

Není možné uplatnit na všechny občany německé a maďarské národnosti tezi o kolektivní vině. Občanství nezískaly osoby německé a maďarské národnosti, které se staly občany Maďarska a Německa podle předpisů okupačních orgánů, a to po Mnichově a po 15. březnu 1939. Ústavní dekret č. 33/1945 rovněž řešil i úpravu postavení osob, kterým občanství buď odňato nebylo či v případě odnětí o něj mohly opětovně požádat. K zažádání o občanství stačilo jediné, a to prokázat věrnost Československé republice formou fyzické účasti na odboji anebo materiální či finanční pomocí odboji či politickou aktivitou ve prospěch republiky v zahraničí. O navrácení občanství bylo možno zažádat do 6 měsíců od publikace dané vyhlášky ministerstva vnitra

Otázka Benešových dekretů se stala aktuální při procesu vstupu České republiky do Evropské unie. Hlavním odpůrcem vstupu ČR do EU byl rakouský politik Jörg Haider. V případě tohoto odporu byl motiv pozdržení procesu rozšíření EU. Pro právní posouzení souladu dekretů prezidenta republiky a práva EU si nechali poslanci Evropského parlamentu vypracovat posudek od komise odborníků v čele s prof. DR. Dres. h. c. Joachenem Froweinem, jež dospěla k závěru, že právní řád České republiky, a tím i dekrety prezidenta republiky nemohou být příčinou nepřijetí České republiky do Evropské unie.

9 Resumé

My diploma thesis deals with the decree competence of the President of the Republic during the Second World War period. It is divided into six main parts and subsequently, these parts are further divided into several subchapters. In the first part, historical and legal reasons for the origin of the decree competence are described. To be more specific, the aggressive politics of Germany as well as the conclusion of the Munich Agreement, the event of crucial importance not only for the end of Czechoslovakia but also for the decree competence, are analyzed in details in this part.

The second part of my diploma thesis is concerned with the authorities providing the provisional government of Czechoslovakia in exile and their participation in the legislative process. The President of the Republic, the government, the National Council and the Legal Council are considered to be the most important authorities. Also, this part deals with the way of funding of the provisional government of Czechoslovakia in exile.

The legislative process applied in the era before the Munich Agreement is compared to the decree legislation in exile in the third part of the thesis. The process of publication of decrees and also the special post-war ratification of decrees is explained in this part. One of subchapters deals with decrees issued at the end of the Second World War and in the post-war era. In the following part, the relationship between decrees issued by the President of the Republic and regulations issued by the Slovak National Council, the most important body of Slovakia, is discussed. The fifth part of my thesis deals with the attitude of the Provisional National Assembly to the decree legislation. The origin of the Provisional National Assembly and the limitation of its essential tasks, including the post-war ratification of decrees, are described in this part.

The following part of my diploma thesis describes the attitude of the European Union to the decrees issued by Edvard Beneš. When the Czech Republic intended to join the European Union, Jörg Heider and other politicians proposed to examine whether the Czech legal system including the decrees conformed the European Union legal system. Finally, it was decided that the Czech legal system was in accordance with the European Union legal system.

In the last chapter, the conclusion, the basic facts concerning the topic of the decree competence of the President of the Republic during the Second World War period, previously discussed in separate parts in detail, are summarized.

10 Seznam literatury:

- Beneš Edvard (1947), Paměti (Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství), Praha: ORBIS.
- Beneš, Edvard (1946), Šest let exilu a druhé světové války, Praha: DRUŽSTEVNÍ PRÁCE.
- Beneš, Zdeněk a kol. (2002), Rozumět dějinám (vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948), Pardubice: GALLERY.
- Černý, Bohumil; Křen, Jan; Kural, Václav; Otáhal, Milan (1990), Češi, Němci, odsun (diskuse nezávislých historiků), Praha: ACADEMIA.
- Dejmek, Jindřich; Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Kauza: tzv. Benešovy dekrety - Historické kořeny a souvislosti (Tři české hlasy v diskusi), Praha: HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR.
- Domnitz, Christian (2007) překlad Matěj Spurný, Zápas o Benešovi dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002 – 2003, Praha: DOKOŘÁN.
- Hitchcock, B. Edward (1947), Zasvětil jsem život míru (Životopis Edvarda Beneše), Praha: JAROSLAV PODROUŽEK.
- Hrbek, Jaroslav (2000), Kronika druhé světové války, Praha: FORTUNA PRINT,
- Jech, Karel (2003), Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky, Praha: ÚSTAV PRO SOUDOBÉ DĚJINY AV ČR.
- Kontler, László (2001), Dějiny Maďarska, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY
- Kováč, Dušan (1998), Dějiny Slovenska, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY.
- Kuklík, Jan (1998), Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945 (Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci), Praha: KAROLINUM.
- Kuklík, Jan (2002), Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů (Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945), Praha: LINDE.
- Kuklík, Jan; Němeček, Jan (1999), Hodža versus Beneš, Praha: KAROLINUM.
- Malý, Karel a kol. (2003), Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha: LINDE.
- Müller, Helmut a kol. (1995), Dějiny Německa, NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY.
- Ort, Alexandr (2004), Evropa 20. století, Plzeň: ALEŠ ČENĚK.
- Ramsden, John (2002), Oxfordský průvodce britskou politikou 20. století (překlad Aleš Skřivan), Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS.
- Sbírnka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, sv. 4, Praha: C. H. BECK, 1994.
- Spirit, Michal (2004), Tzv. Benešovi dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky, Praha: OECONOMICA.
- Šovčíková, Darina (1989). Slovenská národná rada v protifašistickom odboji a SNP, Banská Bystrica: ŠTÁTNA VEDECKÁ KNIŽNICA V BANSKEJ BYSTRICI.
- Veber, Václav a kol. (2002), Dějiny Rakouska, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY.

- Veber, Václav a kol. (2002), Dějiny Rakouska, Praha: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY.
- Veselý, Zdeněk (2002), Smlouvy, pakty, dohody (Slovník mezinárodně politických a diplomatických aktů), Praha: EPOCHA.
- Vojáček, Ladislav; Schelle, Karel; Knoll, Vilém (2010), České právní dějiny – 2. upravené vydání, Plzeň: ALEŠ ČENĚK.

10.1 Internetové zdroje:

- Continuity of Law in Eastern Europe, Kazimierz Grzybowski: The American Journal of Comparative Law, Vol. 6, No. 1 (Winter, 1957), pp. 44-78, American Society of Comparative Law, staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/837888>.
- Governments and Authorities in Exile, F. E. Oppenheimer, The American Journal of International Law, Vol. 36, No. 4 (Oct., 1942), pp. 568-595, staženo dne 18. 4. 2011 z www.jstor.org/stable/2192751.
- Legislation in Exile: Czechoslovakia, Egon Schwelb *Journal of Comparative Legislation and International Law*, Third Series, Vol. 24, No. 2 (1942), pp. 120-124, staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/754982>.
- Martin Conway; José Gotovitch (2001), Europe in Exile: European Exile Communities in Britain 1940-1945, Oxford and New York: BERGHAHN BOOKS; dostupné na: <http://books.google.cz/books?id=cxN5K9pAG1gC&printsec=frontcover&dq=Europe+in+Exile:+European+Exile+Communities+in+Britain,+1940-1945&hl=cs&sa=X&ei=tq9XT6vEKMbtOcC3oIYN&ved=0CDQQ6AEwAA#v=onepage&q&f=true>
- The Czechoslovak Partial Mobilization in May 1938, A Mystery (almost) Solved, Igor Lukes, Journal of Contemporary History, Vol. 31, No. 4 (Oct., 1996), pp. 699-720, staženo dne 18. 4. 2011 z: <http://www.jstor.org/stable/261044>.
- <http://www.totalita.cz>, staženo dne 17. 2. 2012.